

АМЕРИКАНСЬКИЙ ЗОШИТ

ІВАН ДРАЧ

821(477)'06

Д 72

ЧОРНА ЧЕРІНЬ
У ЧЕРНЕЧІМ ЧОРНИЛІ
ВСЕ ГОРНЕ ДО СЕБЕ
Ї КОВТАЄ В ГОРНИЛІ...

ІВАН ДРАЧ
**АМЕРИКАНСЬКИЙ
ЗОШИТ**

ВІРШІ
ПЕРЕКЛАДИ
ДРАМАТИЧНА
ПОЕМА

До нової книги лауреата Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка ввійшли твори, в яких художньо зафіксовані враження від зарубіжних поїздок автора 1966, 1977 та 1978 років. Зустрічі на заокеанському континенті, американська поезія та філософія — в основі мистецьких роздумів відомого майстра.

До збірки включено також нову драматичну поему «Зоря і смерть Пабло Неруди».

В новую книгу лауреата Государственной премии УССР имени Т. Г. Шевченко вошли произведения, в которых художественно зафиксированы впечатления от зарубежных поездок автора 1966, 1977 и 1978 годов. Встречи на заокеанском континенте, американская поэзия и философия — в основе творческих раздумий известного мастера.

В сборник включена также новая драматическая поэма «Заря и смерть Пабло Неруды».

ВІРШІ
ПЕРЕКЛАДИ

СВЯТО ЖОВТНЯ У САН-ФРАНЦІСКО

На майдані коло церкви...
Павло Тичина

7 листопада 1977 року в одній з церков міста не було служби. Вщухли акорди органа, змовкли вуста пастора. Приміщення церкви було орендоване прогресивними організаціями для відзначення 60-річчя Великого Жовтня

Ідуть. До церкви ідуть. До першої унітарної церкви.
А літаки йдуть по небу. Натужно пішки по небу
гудуть.

Линви білі прядуть. Рвуть мої пересотані нерви.
Люди в церкву ідуть.

Йдуть кораблі у порти. Йдуть століття по спинах
мільярдів.
Вгинається під планетою пробита у безвісті путь.
В пекло дорога мощена з велемовних хартій.
Люди в церкву ідуть.

Під хрестом палахтить... наше жовтневе знамено.
Сонце віку січе вітражі, і кожен тремтить, наче
ртуть.

Десятки ідуть повз мене. Сотні ідуть повз мене.
Люди в церкву ідуть.

В церкві діалог душі, сьогодні — чистий і впертий.
Альберт Кан проголошує: «Тільки мир зараз має
майбуть!

Мир має вічно жити! Війна має врешті померти!»
Люди в церкву ідуть.

А тут, в Сан-Франціско, журналісти ідуть і юристи,
Робітники і фермери — у їхній ході можуть!
Ідуть вантажники з порту! Ідуть голлівудівські
артисти!
Люди в церкву ідуть.

А в церкві люди братаються, хоч насторожені, та
веселі.
Юна мати на лаві дає юному богові грудь.
Старший брат його Джон козака підкидає до стелі.
Люди в церкву ідуть.

В церкві святкують Жовтень. Дружно з'єдналися
руки,
Замість органа бандури органами степу гудуть...
Невже так притихли дуки?! Невже стали добрими
злюки?!
Люди в церкву ідуть.

Та ні — на майдані коло церкви мотоцикліст у латах,
У синіх очах гойдається давня фашистська лють.
Екіпіровочка звична, як у Мюнхені на парадах.
Люди в церкву ідуть.

На грудях у нього гасло: «Комуністів у газові
камери!»
А люди ідуть несхитно — і в цьому найвища суть:
Топтати фашистські підступи, гасити підлотні заміри.
Люди в церкву ідуть.

Скільки йому заплатили — гітлерюгенду з
Каліфорнії?

А море людей тече! І ти ж диви́сь, не забудь,
Як зневажає Америка оці підступи люті і чорні —
Люди в церкву ідуть!

Ідуть фільмовані, слухані, занотовані, переписані,
Попереджені, неупереджені — пробивають тернисту
путь!

Стрічають їх погляди-стріли, де єхидні, а де
ненависні!
Люди ідуть не в церкву — в майбутнє люди ідуть!

Отрута тринітротолуолова
на увесь Київ запрограмована є.
На вереск в Шевченковім парку.
На блакить на коханих віях.
На Нестора-літописця в печері.
На музей Леніна,
що наново постає.
Щоранку встаю під прицілом,
під дамокловими мегатоннами!
Обеліском у Парку Слави — ракетною гніву
встаю супроти!
Затуляю Київ собою
за правічними тими законами,
Як казку із Кожум'якою,
у якій добра не збороти.
А ракета все підсувається
на відстань кинджала
до Києва,
Дипломати їй крила гострять,
аби дістала — на відстань руки...
Встань, горо Щекавице!
Киселівко, устань!
Встань, Батієва!
Де Киселі? Де Батиї?
Їх в пісок перетерли віки!
Мечу мій праведний, бери на приціл
ту захланну руку!
Гадюче весілля «Першінгів»
нам пророчить
вогненні стовпи.
Доню, спіши у школу!
Сину, гризи діалектику —
хитру науку!
Тужавій, деснице народна!
Всюдизоріюче око, не спи!

Хай зелені ракети трави
колють юні груди твої, мій Києве!
Хай буйні ракети тополь
в нові тисячоліття летять!
Майстер Смерті чигає,
захланніє серце змієве,
Та на чатах тисячоліть стоїть
Вічний Майстер Життя!

ЄВШАН-ЗІЛЛЯ

Свиснув Овлур за рікою...
Максим Рильський

Хто кричить до божевілля,
Наче зойк стріли з полону?
Хто розвозить євшан-зілля
По усьому Вавілону?

Тьохнув Овлур за рікою —
За Гудзоном, Потомаком
І на схід повів рукою
Золотим солярним знаком.

Хто, кого й чому тримає
За єдвабні гострі поли?
Все, що є, того немає.
Сон не збудеться ніколи.

Мотороллер сновигає
І курить тим давнім зіллям.
Юна курява лягає —
Пахне сивим божевіллям.

По усіх по Вавілонах
Євшан-зілля хтось розвозить.
І в бензинових колонах
Того чаду більш, ніж досить.

Хтось пірнув до кока-коли,
Лют на світ з жури-похмілля,

А над ним правічні бджоли
Бомблять чадом з євшан-зілля.

Хтось в комп'ютерному чаді
Швидкостям складає шану —
Діти ж, числами зачаті,
Підуть пішки до євшану!

Соловей-Розбійник свище —
Стелить долу хмарочоси.
Беріть глибше — будьте вище!
Пийте свої древні роси.

Євшан-зілля десь з Русі те.
Той полин кістьми приємлю.
Й ви приходьте, попросіте,
Проломіть коліньми землю...

ДЖОН СТЕЙНБЕК У МУЗЕЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Присвячую Катерині Петрівні Дорошенко

Чи можна вплести ще які-небудь слова у вінок шевченківської слави — слави, яку безумовно визнає весь світ?

Той, хто шукає плодів людської діяльності, яким судилося жити вічно, може знайти їх у Шевченка... Навіть ваш улюблений Дніпро трохи змінив свою течію і пересунув піщані коси. А слова Шевченка, які звучали колись, залишились незмінними назавжди. І я не знаю, чи можливо долучити хоча б де-що до його уславлення.

Джон Стейнбек, 9 червня 1964 року

Зазнавши поразки в спробах відшукати свою Америку в Америці, він поїхав до В'єтнаму, щоб знайти того американського хлопчика, яким він захоплювався, — Тома Джоада, залюбленого в машини, знайти його тепер у вертольотах, які бомблять в'єтнамських селян. Він «сидів з руками і ногами на важелях керування, тонкощами координації рухів нагадуючи мені упевненість і позірну неспішність рук Казальса на віолончелі... Чи можете ви зрозуміти миттєвий спалах гордості, якої зазнаєш лише від того, що належиш до того ж роду людей?» — так писав Стейнбек... Стейнбек був проти цинізму в мистецтві, та він не зміг уникнути цинізму гіршого сорту. Навіть в ритмах його прози звучить уже не Джефферсон, а син Муссоліні, який спостерігав, як бомба, скинута його літаком, вибухнула серед ефіопського племені, озброєного одними списами, «розквітнувши при цьому, як троянда».

Філіп Боноскі, 15 квітня 1969 року

Бо я жив ненаситно,
Обпивався — від денця по вінця,
Об'їдався до тріску,
А то й ріски не мав у роті.
На всіх широтах планети
Викидав отакі колінця.
Хто мені не повірить,
Хай перевірить десь на звороті.
Спав по двадцять чотири години,
І то було тяжко мало,
А то дві доби не лягав,
Бо зась було возлежати.
Чого ж мене раптом на хвилю
У музеї наче не стало?
Так бридко стає митцеві,
Як на старість скортить в сержанти...

То бабрався в лінивстві,
То вергав вантажі тяжезні,
Рубав і колов до чаду,
Мене рубали й кололи.
Та вірив завжди і всюди,
Що дії мої були чесні —
До падлюцтва в нахлібники
Не наймався ніколи.

Віддавався любові,
До чорноти на кожному небі.
Похмілля вважав не платою,
А врожаєм свого творіння.
Вночі віддавався ночі.
Не жалівся ніколи дневі,
Що в нього таки до біса
Чортового насіння.

Своїм життєлюбством лютим
Не поступався на йоту
Заради якогось ласого
Й улєсливого осоння...
А тут ходжу по музею,
Мов найнявсь на тяжку роботу,—
Так закони кристалізуються
У бедламї мого беззаконня.

Не хотів я ніяк до музею,
Находився я в них по світі,
Надивився, начудувався,—
І забув мармурові плити.
А тут таки заарканили.
Гостинність — це хижі сіті.
Ходи і мекай овечкою,
Як хочеться вовком вити.

Дивився знічев'я, марудився,
Коли почало пробирати.
Чого ти приперся, сороме?
Чого розпаношився, стиде?
Наче мене шпурнули
Туди, в Кос-Арал, в солдати,
І мушу я із шпіцрутена
Вербу у піску зростити.

Все життя моє страдницьке
Здавалось там стелене з вати.
Хоч знав я душі вичавлювання,
Нюхав утиск і витиск.
Дошкулила всмерть заборона
Писати і малювати —
То вічна всім нам заборона:
Не дихати і не дивитись.

І заривав я надривно,
Як побачив білу посмертну маску —
Вічнокутого карбу маску,
Як в Христа, Магомета чи Будди.
Життя я своє побачив
Як трасуючу в даль поразку
І на сльозі відверто зізнався:
— А в мене такого ніколи не буде!

Бувають години зоряні —
Це справді година зоряна,
Ви скажете: вона скупана
У горілці з перцем та віскі!
А душа перемордована,
І вшир, і вповдовж переорана,
І в душу я маску сховав собі,
В душу — не до валізки!

Вона мене переслідуватиме
На всіх широтах планети,
Ця біла маска поета
Чистотою пошлюблена з «Заповітом»:
Як Рембо — пропадайте, поети,
Як Уїтмен — розсійтесь, поети,
Або шибеником Війоном
Віддайтеся з погойдом вітам!

Я стрілятиму в оцю маску,
Як мене занесе до В'єтнаму,
Захочу, як власну душу, розбити,
А не зможу навіть поранити!
Стрілятиму в душу — прямо!
Стрілятиму в совість — прямо!
Я — і стрілятиму по в'єтнамцях?!
О криваві мої троянди!..

ДМИТРОВІ ПАВЛИЧКУ

Це було в Нью-Йорку у собвеї —
Далеченько від землі своєї.
Йшли ми вдвох підземним переходом
Ввечері з намореним народом,
Що вертав додому по роботі
У задумі тлумній, у журботі.
А вгорі — казилися машини
Й місяць сяйвом мідної грошини
Захлинався від купюр неону,
Геть пірнав в масний собвей Гудзону.
Раптом — що це? Щось народ минає.
Може, це видіння чи мана є,
Але люд сахається і кроку
Наддає, щоб не вступить в мороку.
Та всього буває в переходах.
Бачимо, аж негр лежить на сходах.
Долілиць лежить, а хоче встати.
Ноги неслухняні, наче з вати.
Все як є. І кров. І звичний острах
Геть тікає в черевиках гострих.
Може б, ми теж прошмигнули мимо,
Але ж вдвох ішли ми незборимо,
Ледь перезирнулись — і до нього —
Лютото. Кривавого. Брудного.
Нас так вчили: люди, школа, мати,
Як людина впаде — підіймати.
Підіймаєм — він на нас як глипне,
Хто прилип — навіки той одлипне!
Як побачив, що це двійко білих,
Ще й таких нахабних, осмілілих,
Звівся п'яно, сивий і жорстокий —

Розметав нас люто на два боки!
Хто були йому ми? Комуністи?!
Просто — двоє білих, що полізти
Осмілили в його гетто чорне —
Страдницьке, відрубне і відпорне.
Осторого! Стань ти нам на чати!
Джеймса Болдуїна варт читати,
Щоб відчутти негритянський відрух,
Повен сопуху і повен вітру...

Йшли ми далі. Вийшли із собвею.
Потім йшли вже рідною землею,
Де нас вчили люди, школа, мати,
Як людина впала — підіймати!
Я сліди опришка розпечатував
На стежинах твого Стопчатова,
Ти відчув, як гайдамацьки їжиться
Шал стежини у моїх Теліженцях.
Під крилом об'єданого неба
Обняла нас Арка Вереснева —
Лючка й Роська — дві далекі річки,
Та Дніпро годують як потічки:
Тут географ зразу стане гопки,
Щпилим його римою в дві кнопки!
Якось на Стефаниковім святі
Роздавав дари ти в своїй хаті,
Де батьків лиш тіні вже витали,
Щоб Стопчатів гості пам'ятали.
Як я не крутився, не ламався,
Мені костур із Карпат дістався,
Щоб дороги запрягав я люто
І щоб ти сахалася, Облудо,
Цього бука з візерунком друга,
Щоб його ні Заздрість, ні Наруга
Не поїли шашелем пімстливим
В холоднечі, у спекоти й зливи...

Скільки нам ще треба підіймати!
А себе непросто як здіймати,
Щоб ловити вічну ту Жар-Птицю,
Та твою карпатську патерицю
Я тримаю твердо і несхибно.
Чую я, а цього двом потрібно,—
Коренем вросла в мою десницю!

Ні олжа, ні підступ, ані слава —
Баба солодкава і лукава,
Ні щемливі стрекоти сороки,
Що на скрипку грають у два боки,
Роз'єднати тільки — в них мета є! —
Брате, нас ніщо не розметає,
Як народ наш, що з'єднався в долі,—
У раїні спільній, у тополі
Скільки нам облогів ще орати!
Вдвох ніколи не дамо ми ради —
Вийдемо із вірними братами,
Щедро нагодовані вітрами.
Спільна в нас і доля, і мета є,
Брате, нас ніхто не розметає!
Важко як себе в собі підняти!
Важко як підняти світ на ноги,
Щоб підвівся він без остороги
І пішов без ради і поради.
Часто він, як негр той, у зневірі
Нипає в собі — в лихому звірі,
Але є в нас дружби патериці,
Є в нас вірні і тверді десниці,
І, як вчила нас Вітчизна-мати,
Треба йти і треба підіймати!

БЕРЕСТ КАТЕРИНИ БІЛОКУР

— Слушайте,— кавав мені один америка-
нець,— я знаю Європу. Не сперечайтесь зі
мною. Я об'їздив Італію і Грецію. Я бачив
Парфенон. Та все це для мене не новина.
Чи ви знаєте, що у штаті Теннессі у нас є
Парфенон далеко новіший і кращий?
Від таких слів і сміятись, і плакати хочеться...

Сергій Єсенін.
«Залізний Миргород», 1923

З Нью-Йорка художника згадую.
Був він із роду Кибальчичів,
Здається, навіть племінник
Геніального царевбивці.
Пили ми віскі з содовою,
Вишукані цигарки палячи,
На поליках господині підсвічували
Ностальгійні такі чорнобривці.
Художник той жив у Мехіко.
Все знав про Ороско й Ріверу,
В Європу він їздив учитися —
На півроку до Парфенону.
— Смішна мені зараз Європа.
Ввійшли ми у іншу еру.
Кажу я вам щиру правду,
Може, для вас засолону.
Європа зараз — беззвба Еллада.
А ми американським Римом
Беремо стару культуру,
Вдихаємо дикі соки,
І світ вона перевертає
Твердо і незборимо:
Вседозволеність пізнання

Вибухає бунтом високим.
Ви знаєте, втік я із Греції.
Центр світу тепер — у Нью-Йорку.
Це колись, було, все «парижили»,
Чаділи всі на Монмартрі.
Не вірю тепер Парижу,
Як середа не вірить вівторку.
Центр світу — на цьому боці,
Потуги Європи — марні!

Товариство кидало у віскі
Зелені шматочки льоду.
Захлиналась модерна музика
Найостаннішого вбивчого штибу.
Товариство хитало головами
Ораторові на угоду.
Журналісти з газет товстенних
Ловили велику рибу.
Господиня цвіла поличками —
Чорнобривцями-американцями.
І від тих чорнобривців пекучих
Я у центр свого світу поринув,
Поринув у всесвіт городу
З півоніями, маками, каннами,
І я дотулився, як до матері,—
Згадав Білокур Катерину.
А тут картини буяли на виставці,
Де прекрасні, а де потворні,
Прекрасні, коли неповторні,
І потворні — з чужого голосу.
Дуже вони хиталися
Без буйнощів сили у корені,
І жодна мене не палила
Нещадимістю того «Цар-Колосу».
Картав я своє невігластво,
Хоч по всіх по музеях помічений,

Райдугою туго вперезаний
Від Модільяні до Мура і Брака.
Стома теоріями плеканий,
Тисячами мольбертів вінчаний,
На всіх небесах розтерзаний
Стома кігтями Зодіака.
І наді мною дерево замаяло —
Повновіте таке, буйновіте,
Зашуміло дерево берест
Аж з того боку планети,
І такий божевільний вітер,
У Нью-Йорку дніпровський вітер
На мене кидав, мов скажений,
Півоній вогненні букети.
Обкручував паничами крученими,
У серце дивився калиною.
Той вітер кидав у душу
Астрагал і ядучу кропиву,
Смерчем звивався буйно,
У душі стримів тополиною.
Бив мене. Шматував мене.
Батожив квітуcho і мстиво.
Вивергався вулкан ядристо,
Палав королевим цвітом,
Коронами коронарію дихав.
Добивав мене звіробоем,
Живокостом костив мені кості.
Дивився пижмом з привітом,
Буркотав буркуном мені білим,
Ридав плакуном-ізгоєм.
Такий над Гудзоном вітер
Чи з Богданівки, чи з Теліженець.
Єдине про нього знаю:
Термосує із рідного краю,
Сто відповідей на питання
Мені по землі жене,

Коли до пуття відповісти
Не вмію, не хочу, не знаю.
І я захлинувся в риданні,
Бо що я собі нараю!
Афіни, Парижі, Нью-Йорки —
Справді огромів зорини.
Та груди мені розриває
Лиш калина із рідного краю,
Центр світу мені — коло хати,
Де берест шумить в Катерини!

ЗОЛОТА МАГІЯ ЗЕРНА

Невже і тут вона —
Ця магія зерна?!
Вогненні крила,
Мов вітрила,
В польоті напина?!

17 листопада 1977 року. Переліт Лос-Анджелес — Нью-Йорк, «Боїнг-747» — 350 місць. Квиток — 250 доларів. Бар. Кінотеатр. Сім годин летимо. Сісти не можемо. Гроза над Нью-Йорком! На три крісла попереду ти сидиш. Розповідь твою чую:

— Я три рази від німця тікав.
Якось зупинили состав,
Я чкурнув навмання
Серед білого дня —
Кожну стежку на Корсунь знав!
Обклали вівчарками.
Баба в скрині сховала — в зерні!

Виснемо півтори години над аеропортом Кеннеді. Літаків у небі — як зерен у мішку. Шукаємо дірку, щоб сісти. Дірки нема, земля не дає. Всі летять у собі. Стюардеси і ті вже прив'язані трьома ременями. Поруч містер дудлить віскі просто з пляшки. Я б теж не проти — нема під рукою. Літак падає і знов зависає. Розповідь твою чую:

— Другий раз від німця тікав.
У криниці переховався. Зерно жував.
Набрав повну кишеню зерна —
Врятувала зернина одна,

Витягла мене з дна,
Вода була страх крижана,
Ох, давала ж мені жакана!
Та вода! Льодяна!

— На! — Ти підходиш до мене, простягаєш кілька краплин зерна. Пшениці.

Ти сідаєш до мене, стюардеси мовчать вже півтори години, зв'язані трьома ременями, мов колосочки в снопу. Літаком термосує, немов втікачем босоногим зимою в степу.

— Ти знаєш, а я з війни вже призвичаївся — їду в дорогу далеку, пучку зерна в кишеню беру, згадую бабу стару, криницю згадую, що мене захувала, і не страшна мені жодна навала, а ти візьми і пожуй, а то мокрий мов хлющ.

— Третій раз я за ними вже біг.
Та є в кожного свій поріг.
Став героєм я. Мстив на повен дих.
Штикову чув, як пісню. Був з твердих.
Та скосило й мене — поле горіло.
Тіло боліло. Нескошене поле ревло.

Як я косив їх — в очах було біло!
Косаря такого ще не було!
Та вдарило в скроню. Скосило мене.

Скільки лежав я в те літо жахне,
Не знаю, брате, не хочу знати,
Видно, пора прийшла косу здавати.

Раптом я чую, ти чуєш, хлопче,—
Хтось мене в полі тому лоскоче,
Лоскоче в щоку, що за дивна проява?

Смерть брата не хоче, баба іржава;
Раз чую я лоскіт, значить, лоскочеться,
Значить, живий я — вмирати не хочеться!

Лоскоче, немов Катерина, та вусом,
Колючим таким, підгорілим, русим.
Я очі відкрив — колосок наді мною.

З такою, брате, схилився виною,
Хитається, брате, мов Катерина,—
Губи торка підгоріла зернина...

— Дивіться,— каже мені інший сусід, Джеймс
Оберг, співробітник Хьюстонського космічного
центру,— у вікно дивіться. От вам і літаюче блюд-
це, от вам НЛО!

Дисковидний об'єкт здалеку наближався чи від нас
віддалявся. 350 смертників з «Боїнга-747» прилипли
до вікон, принишкили. Що це було? Як метеорит зо-
лотий, як дирижабль мерехтливий. Я придивився й
завмер. Це була Велика Пшенична Зернина. Вона
була лоцманом в морі небесному. Вона вела
«Боїнг-747» до землі. Зернина щезла з моєї доло-
ні, я не встиг донести її до вуст...

Невже і тут вона —
Ця магія зерна?!
Живлющі крила,
Мов вітрила,
Небесно напина?!

Ти дивився у вікно і нічого не бачив. Літак сів.
Вийшли всі пасажирки. Хто гумку жував, ти жував
зерно. Чим гірчило тобі воно? Як всіх нас врятувало
воно? Невже і в небесах вона, невже і на землі во-
на — ця магія зерна?!

МОЛИТВА, ВИШЕПТАНА В НОСТАЛЬГІЇ

Господи Дніпре
Де в твого роду
Стільки народу
І все то було
І все то з кров'ю
І все то в здоров'ю
І все то зростило
Вічне крило

Господи Краю
Вітчизно мій Раю
Як спеліти
В твоєму огні
Щоб ти вогневіла
Од сонця аж біла
Щоб ти сонцевіла
Мені при мені

Господи Слово
Вічна Осново
Сонцеголово
Слово горить
Ніжносте Слово
Лютосте Слово
Вічносте Слово
Я твоя мить

Господи Мамо
Випростуюсь прямо
І входжу до Храму
До серця твого

**Все до краплини
Все до сльозини
Все до зорини
Вогонь твій вогонь.**

БІЛИЙ КІНЬ «ВИЗВОЛИТЕЛІВ»

...І я поглянув, і ось — кінь блідий, а, що сидів верх него, ім'я йому Смерть, а пекло слідом за ним...

З Апокаліпсиса

Не треба боятися, що люди проклянуть нас за жорстокість. Нехай з 40 мільйонів українського населення залишиться половина — нічого страшного в цьому немає...

З оунівської інструкції
періоду другої світової війни

Насуваючу на світ загрозу третьої світової війни сприймаємо як ще одну, може, останню, може, найщасливішу нагоду для української нації...

Коли б навіть у цій війні мала загинути половина людства або й більше,— на наш погляд — це не була б завелика ціна для здобуття волі...

Бандерівський часопис
«Гомін України», 1977 рік

В золотоверхий Київ —
На білому коні!
Це золотий їх сон.

Цим сном живуть вони.
Де ж «визвольний» той кінь?
Ірже вогнем війни
В авгієвій конюшні
Чужини!..

В конюшні Гітлера
Йому пришили хвіст.
Фашизм йому кував

Прокляте копито.
Де тільки він ступав —
Кривавий тільки зміст,
Смертельний тільки жах
В правічному лото!

Яка за ним кипить
Ганеба лихоліть,
Яке бридке тавро,
Яка тяжка бридня!
У Трептов-парку
Лицар той стоїть,
Що розрубав мечем
Хребет того коня!

За океан взяли
Потрощені кістки,
Зшивали день при дні
Кривавого хребта.
Ракетами
Обшили всі боки
І «визволителів»
Пришили до хвоста.

Нейтронну бомбу
Пхають у нутро.
З косою Смерть сама
Гарцює у сідлі:
В приціл оптичний
Зирить на Дніпро,
На вільний обшир
Нашої землі!

Нейтроннобомбовий
Ірже кривавий кінь
І визволити прагне

Нас від нас,
Від нині сущих нас
Й грядущих поколінь —
Щоб бомбою якраз
Очистився й Тарас!

Звільнити хочуть
Від Дніпра Дніпро,
Карпати теж
Звільнити від Карпат —
Радіоактивне
Випекти тавро
На Україні прагне
Лютий кат!

Звільнити хоче
Небо від зірок,
Звільнити хоче
Землю від людей.

І кожен крок коня —
То Смерті хижий крок,
І кожен цок коня
Звучить лихим «О'кей!»

Й «нову Вкраїну»
На кістках усіх
Зі Смертю прагне кат
У попелі зачать!..

Чого ж це на губах
Такий кривавий сміх,
Чого ж це на вустах
Така бліда печать?!

Отож — від всіх живих,
Від нині сущих всіх,
Від ненароджених,
Незбомлених століть,
Де сто тисячоліть
Дитячий буде сміх,
Де України віть —
На дереві вічним віть!

Отож прокляття всіх
Ми кидаєм до ніг
Нейтроннобомбового
Білого коня —
Від арсенальських веж,
Від київських доріг,
Від Золотих воріт,
Від золотого дня —

Прокляття всіх живих,
Прокляття всіх століть,
Бо Правда за Життя,
А де за Смерть — Брехня!..

А в Трептов-парку
Лицар той стоїть,
Що вже рубав хребет
Кривавого коня!..

Ми в долі лицарській
Од Правди — ані руш,
І Мир засвітиться,
І Світ, і Майбуття!

**В безодню, коню, мчи
Серед кривавих руж,
Бо Сонце — за Життя,
Бо Правда — за Життя!**

БОЖЕВІЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬ

Попід стадіоном — стогоном, попід загаяним гаєм,
Розчახнувши радість на відчай і біль,
По всіх трасах планети шайбою шалу шугає
Божевільний автомобіль.

Він збісвся десь вчора чи десь позавчора.

Його прагнуть прибити, як душать міль.

Фата біла учора, а нині вже чорна —

Збісілий автомобіль.

«Каділлаки» й «мустанги», «форди» й «фіати» —

Тікайте, щезайте, пропадайте звідсіль.

Без жалю до сонця, без щему до влади —

Безтямний автомобіль.

Радіатори чавлені, мотори скалічені,

Елегантна динаміка — в криваву сіль.

Ми вічні в цю мить — навіки вже вічні.

Увінчаний автомобіль.

Радари тримають його на прицілі.

А він випорсне знову, шугне серед піль,

В лискучих бамперах лиш ойкнуть ріллі —

Невловимий автомобіль.

Та ви ж придивіться, та всі ж придивіться,

Ви звідтіль придивіться, а ви звідтіль,

Ви, нью-йоркська поліція, і ви, чікагська поліція,—

Таємничий автомобіль.

За кермом — нікогісінько, ні душі у машині,

Хіба смуток, чи відчай, чи лютий мій біль

Фарами ріже людей на стежині ожинній —

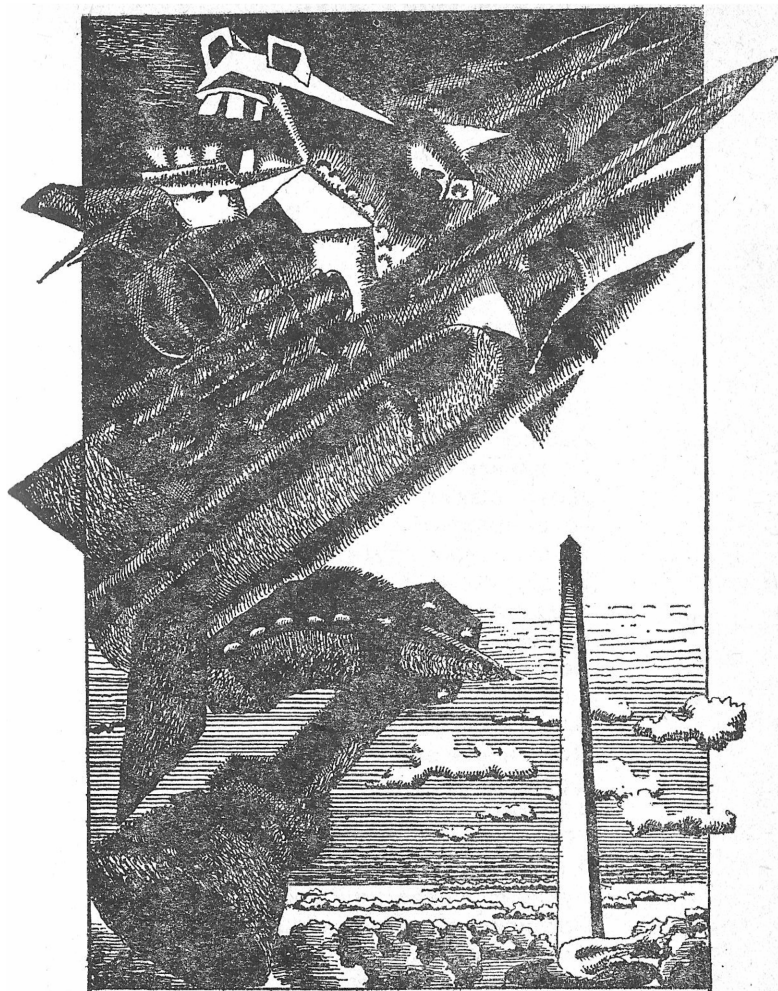
Лиховісний автомобіль.

Без душі він льодує, лютує, літає,

Душить душі бездушно — душевна ціль.

Орел всіх тайнощів. Орел всіх таєн.

Божевільний автомобіль...

ВІЛЬНИЙ ВЕЛОСИПЕД

В мегалополісі Ел-Ей
Диво дивне прийшло до людей.
На заправках машини ревуть.
Аж на милю машин каламуть.
Президент на велосипеді
Розкрив руки у вільному леті:
Налягай на педалі, вези-но,
Як нема закропитись бензину!
А велосипед собі тихо стоїть,
Жуйку жує, травичку їсть —
Зайшов пастись на газон
Не якийсь «понтіак» чи «фордзон».
Люто дивляться автомобілі
На велосипедні китиці білі,
Як він вільно крутить хвостом
За віадуком попід мостом.
В мегалополісі Ел-Ей
Диво дивне прийшло до людей:
Велосипед автомобілям наставив роги.
Тепер він — коханець дороги,
Чи це тільки автомобілям здається,
Доки черга за бензином в'ється,
Доки велосипед пасеться
Або тихо лежить на траві,
Жує жуйку милі на дві.
В мегалополісі Ел-Ей
Зупинився наземний собвей.
По лискучих спинах машин
Залишають автографи шин —
Мчать по спинах велосипеди,
На льоту зубрять гімни з «Рігведи»

І регочуть собі без кінця,
Тільки грають у шпицях сонця.
Автомобіль ладен втопиться,
Та подумують — пішов помиться.
Автомобіль ладен повіситься,
Та подумують — полетів до Місяця.

ДВОЄ ВВЕЧЕРІ ПІШКИ

«Олдсмобілі», «порше», «мустанги», «тріумфи»,
«пейсери», «мерседеси», «альфа-ромеро», «піжо»
летіли, мчали, ковзались, гальмували, зирили,
мчали, сигналили, смерділи, сновигали, бігли,
всі дивились і всі не вірили, мчали і мчали,
всі озирались і всі не вірили, пропадом, пропадом,
мимо станцій Шелл, мимо станцій Ессо і Аполло,
мимо дерев забензинених, мимо станцій
загазоліненних
мчали машини, присвистували, аж вили,
крутили машини шиями, передніми фарами
озирались,
що це за дві істоти Центральним парком увечері
не в машині і не в кареті, не у вертольоті і не в
ракеті,
дві істоти просто на вулиці, просто на тротуарі,
дві істоти не їдуть, не летять, а, наче до нашої ери,
дві істоти пішки ідуть ввечері Центральним парком...
озирались «олдсмобілі», «порше», «мустанги»,
«тріумфи»,
крутили залізними шиями, жуйку собі жували,
ну й дивувались, лискучими головами хитали,
дві істоти пішки ідуть ввечері Центральним парком,
«Емпайрстейт билдінг» нагнув неонову шию жирафи,
атомний підводний човен вилупив перископи,
дві істоти пішки ідуть ввечері Центральним парком,
Армстронг з Місяця подивився і забув все на світі:
про літаючі блюдця і що треба на Землю вернутися.
Двоє ввечері пішки Центральним парком...

НЬЮ-ЙОРК В СТИЛІ КУБІЗМУ

Писано писання кубами хижими —
Лондонами, антверпенами, парижами:
Що записано, те запасане, писане.
Навмисно писано. Зумисне писано. Миш не писне.

Кладено кладку. Складено складні складно.
Скло склеєне. Склепіння склепане.
Тужно обладнано. Натужно. Владно.
Одне, скорботне, марудне, хвалебне,

Розкотисте, жмотисте, щедре, щедротне
Котиться, крутиться, кротиться собвейно
Вільно і рвійно, невільне й запродане,
Супермодерне — сморідномузейне...

Люблено й клято тебе на всі боки.
В ночах горобиних ти весь чорнобокий,
Немов заповзявся ти негром побути,
Усе проковтнувши — від Мао до Будди.

Кількоро доларів — й купили Манхеттан! ¹
Де попів вігвамів, які встигли зуміти,
Пекло яке розвергали шляхетне —
Чіпкі сталактити, круті сталагміти!

Чорна черінь у чернечім чорнилі
Все горне до себе й ковтає в горнилі...

---

¹ Острів Манхеттан — нинішній центр Нью-Йорка, куплений голландцями «за дрібнички вартістю в 24 долари».

Люто писане. Круто писане. Куб зумисне.
Кохане яке! Рідне яке! Яке ненависне!

Соняхом сонця стою на асфальті
І прозираю крізь джазове олово,
Як скрипка повісилась ніжно на альті,
Поклавши на плечі закохано голову.
Соняхом босим стою на Манхеттані.
Душа босоніж од сум'яття холоне...

Куби оці планетою складені,
За душі задушені, за душі полатані,
О тоне прачорний, де ж ти, обертоне?!
Чом завжди ці кольори два пересватані:
Де ніч горобина, там серце червоне!
Серце моє незнищено червоне!

БИТИ ЧИ НЕ БИТИ — ОСЬ ПИТАННЯ

Бити чи не бити — ось питання!
Так педагоги вітаються — педагогічне вітання.
Дозріває істина, як старовинне вино:
Бити чи не бити — все одно!

Верховний суд вирішив твердо — бити!
З неслухняними окоренками що ти будеш робити.
Недовірків одсилають у науку до Спока.
Він різку благословив — епоха жорстока.

Бити чи не бити — ось питання!
Телевізор стріляє од світання і до смеркання
І опускає дитину у пістолет на дно.
Бити чи не бити — все одно!

Час прицмокує хитро, як знахабнілий провізор:
— Хто дорожчий тобі, тато а чи телевізор?
— Та йдіть ви з вашим татусем прямісінько аж до
мами!
Ми — телевізорні діти, зачаті в перерві драми.

Бити чи не бити — ось питання!
Так педагоги вітаються — педагогічне вітання,
Дозріває істина, як старовинне вино:
Бити чи не бити — все одно!

Зачекайте, шановні, затримайтесь на момент!
Що за дивний,

супротивний,

небезпечний інструмент!

Вилізли митники із бандури. На очах у них — грати.

Мусили наші дівчата митникам їхнім заграти,

Чом же їх душі чиновницькі не приструнить!

Найнебезпечніше у бандурі — наші дівоцькі струни!

— А що там усередині? — митники все питали.

— Влізьте та перевірте! — струни їм грімкотали...

**МОНОЛОГ СИВОГО ОРНІТОЛОГА
ЕРНЕСТА НАТАНІЄЛА
З ЙЕЛЛОУСТОНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПАРКУ**

Що буде з нами далі?

З нами лишилися ще собаки й коти — решта вже
щезла.

Що буде з нами далі?

З нами лишилися ще горобці і ворони — решта
пропала.

Що буде з нами далі?

Інколи навідується ще ластівки і лелеки — інші не
хочуть.

Що буде з нами далі?

Голубів ми загодували, щоб від нас не втекли
У пташину втечу тисячоліть.

Що буде з нами далі?

Вчора пішли на останнього вовка.
Завтра підуть з гарматами і ракетами на останнього
зайця.

Сьогодні перед відльотом у космос стріляють із
вертольота

По кометі лисичиноного хвоста.

Сьогодні вночі прилетів кажан, нипав між
телевізорами

Та енциклопедіями, чіплявся за синтетичні волошки,
збив антену

Бридким крилом і запитав перед відльотом:

— А що буде з вами далі?!

МОНОЛОГ МЕРЛІН МОНРО

(З Андрія Вознесенського)

Я Мерлін, Мерлін.

Я героїня

І самогубства, і героїну.

Кому палають жоржин моїх буйні завали?

Кого телефони мої зачарували?

Кого в костюмерній лосиною терто? 36

Нестерпно,

Нестерпно, тоскно, коли не любиш,

Нестерпно без гаю в солодкому серпні,

Нестерпно дістатися до самозгуби,

Та жити далеко, далеко нестерпніше!

Бороди. Морди. Шеф в костюмерній. 37

Я згадую Мерлін.

Її дивилися автомобілі.

На стометровому кіноекрані

В біблійному небі, де зорі білі,

Над степом з поплямленими рекламами

Дихала Мерлін,

її любили —

Сласні фари повзли по тілі,

Так знемагають од хіті білі автомобілі.

Нестерпно,

нестерпним просякнута

Хвилечка кожна, пропахла псятиною!

Нестерпні для серця хвилі гвалтовані,

А добровільні — паскудністю повні!

Нестерпно прожити отак безвільно,

Свій знімок
із мордою пиховатою
На звороті в покійної Мерлін!)
Кричить продюсер,
пиріг маламурить:
«Ви просто дуся,
чом лобик нахмурений?»
Чим пахне бісер, чи вам відомо?!
Самогубством, содомом!

Це ж самогубство — мотоциклісти,
Самогубці в питущій рубриці.
Од білих блищів бліді міністри —
Все самогубці, все самогубці.
Йде Хіросіма всесвітня розтерзана,
Нестерпно,
Нестерпно чекати,
аж поки потоп лине,
а головне —
Усе нез'ясоване таке ж нестерпне,
Ну й руки смердять, бензином розтерті!
Нестерпно на синьому палають вранці
Прощальні твої помаранчі...
Я баба слаба. Чи здолаю ж відразу?
Вже краще —
зразу!

МОНОЛОГ НЕЗАХИЩЕНОГО СТУДЕНТА ДЖЕЙМСА БРУКА ПЕРЕД ПЕРШИМ І ОСТАННІМ ПОЛЬОТОМ З ХМАРОЧОСА

О, як я чую фальш — вбива фальшива нота,
Я вже не можу дальш — горить моя істота.
Десь у душі живе та проклятуща міра.
Не можу між людей — піти б до звіра!

О, як вона лама, викручує сугави.
Мчать з фальші поїзди, олжі сугави.
Трон істини посів фальшивий наскрізь Шіва.
Душа моя, душа — ти вся фальшива.

Чому фальшивиш ти, моє кохане диво,
Із фальші труту п'єш ти так правдиво.
Із фальші — шал снігів. Життя прожив я
Із фальші білих днів, усе — з фальшив'я.

О проклята будь, мить мого прозріння.
Здираю шкіру геть, луску із отупіння.
Який же лютий біль! Як мене тяжко вбито,
Ще й фальшю злих вінків чоло обвито.

Фальшивий біль в душі? Так чом же ламле груди?
Фальшивий злет душі кудись в нікуди.
Фальшива доле зла, о мачухо ти лжива.
Матусе Смерте, ти, ти — не фальшива?!

ПОЧАТОК УІТМЕНА

Так. Це знов океан. Хижу спину ламає на сонці.
Так. Внизу океан. В очі сипле пекучу блакить.
Так. Вгорі океан. Небом висне
на Квінсі, на Бронксі.
Сто стогнот стугонить,
сто ячить, сто мовчить.
І не дітись од нього, од злого бурунного дива,—
Це ж гряде океан! Як мана. Як вина. Як чума.
І в солонім здоров'ю
гойдається далеч гордлива —
Ця колиска твоя.
Ця горбата робітня твоя.
Ця безмежна тюрма.
Рокотан-океан! Так, Уолтере, збурений теслю.
Галька, гравій, граніт —
це розкришені зуби його.
Ну а ти ж бо стропила
крейдою хижо накреслюй,
І роби, і рубай, і рабуйся,
Уолтере, чортів огонь!
Так. Це знов океан. Ти лежиш око в око.
Перед ним, неоговтаним,
хитрим теслею княжо лежиш,
То зірвешся, як смерч,
і женеш над замшілим потоком,
То безтямно регочеш —
в підшви лоскоче спориш.
Батько спить на мішках.
Спить підручний у тирсі, як миша.
Жовтий сволок возліг
на дубових чіпких стояках.

Сучкувату бантину вповодж полум'яно спиши!
І гойдне Демократія,
дерев'яній не віддана скрусі,
Океанським крилом
в горловині твоєї душі.
Сивим штормом гойдне
сивих пристрастей сива арена.
Закипить по-новому біблійний людський міріад,
Вознесе аж до сонця
свої безкордонні рамена,
Дошпурне аж до пекла
бездонні рамена назад...

ЩО ТАКЕ ТРАВА!

На Уїтменівські мотиви

Запитав мене син, запитав мене син-білочубчик,
Запитав мене, аж зітхнув, запитав:
«Трава — що воно таке?» — запитав мене син.
І приніс мені з луку — штанці взеленив —
Оберемочок цілий, і кинув його на долівку,
На пахку лепеху з корінцями рожевоколінними,
І на скатерку кинув, і сів біля мене на лавку,
І забув вже словами, тільки очима ще запитав:
«Трава — що воно таке?» — запитав мене син очима
І підсунувся, ще підсунувся і плічком своїм ще
запитав.

Що ж мені відповісти? Менше від сина я знаю
І більше від сина не знаю, що ж то таке трава...

Може, це прапор мій з шовку зеленого,
Прапор надії на штурмі вітрів,
Що між буття, між ниття цілоденного
У полум'ї віку іще не згорів.
Може, від бога зелена хустинка,
Що вбереглася від сопел ракет,
Та за велінням земного годинника
Сповідує смерть, загусає в брикет.
Сонячна пташка з зеленими крилами,
Пахкий ієрогліф з таємних родин...
Якби ж він в контексті, давно вже відкрили
б ми,

Хто він, такий та сякий, за один!

Цвинтарне зілля, містичне, побрижене,
Стріла хлорофілу на зграю чортів,
А потім, як є, під нулівку підстрижене
Тупою косою між чорних хрестів...

Слава смерті — служниці життя,
Чорнорукій, задастій, невтомній,
Що траву насіває! Нема вороття
Людській долі — пісній чи скоромній!

Як безсмертя зоветься? Трава!
Як трава озоветься? Луною
Про людські безберегі дива,
Гей, увінчані поспіль травною.

Кругообігу, сивий диваче,
Мчиш собі по тунелях трави
З голови — аж історія плаче —
До амеби — не до голови.

Забиваєш нам баки ти знову,
Що не згине і пучка трави...
Та й трава починає вже мову,
В людських мозках розторгану мову
Про початок новий — з голови...

СУТРА СОНЯШНИКА

(За Алленом Гінзбергом)

Я блукав берегом брудного консервного звалища, і всівся у великій тіні паровоза «Сазерн Пасіфік», і дивився на захід сонця понад коробками вгору по горах, і ридав.

Джек Керуак сидів поряд зі мною на іржавій вигнутій балці, друг, і ми, сірі й смутенні, однаково гадали про власні душі в оточенні вузлуватого залізного коріння машин.

Покрита нафтою ріка відбивала багряне небо, сонце сідало на останні піки над Фріско, в цих водах ні рибини, в горах — ані відлюдника, лише ми, червонооки й сутулі, наче старі злидарі біля ріки, сиділи втомлені, з власними думами.

— Подивися на Соняшник,— сказав мені Джек. На тлі сонця на вечірньому прюзі стояла мертва тіль без кольору, велика, неначе людина, горюючи над мотлохом тирси старої. Я підвівся, зачарований,— це був мій перший Соняшник, пам'ять про Блейка, мої прозріння — Гарлем і Пекла Іст-Рівер, і мостом брязкіт сендвічів Джона Грізі, трупики дитячих візочків, чорні витерті шини, забуті, без візерунків, вірші на березі річки, горшки і кондоми, ножі — все сталеві, але не нержавіючі,— і лиш цей бруд липучий і леза гострих артифактів відходять в минуле:

сірий Соняшник на тлі сонця на вечірньому прюзі, потрісканий, смутний і запилужений, і в очах його кіптява, і смог, і дим допотопних локомотивів; вінчик з бляклими пелюстками, зігнутими і щербатими, як поруйнована корона, велике лице, деінде насіння висипалось;

скоро він стане беззубим ротом гарячого неба,
і промені сонця погаснуть в його волоссі, немов
павутина засохла;

листки стримлять із стебла, наче руки, жести із
кореня в тирсі, вапно із гілок опало, мертва муха
у вусі.

Несвята побита річ, мій Соняшнику, моя душе,
як тоді я любив тебе!

Цей бруд був не людським брудом, але брудом
смерті і людських паровозів,

вся запона пилуки на брудній шкірі залізниці,
цей смог на щоці, ці повіки чорних злиднів, ця по-
крита сажею рука або фаллос, або протуберанець
штучний — гірше, ніж бруд — промислової — сучас-
ної — всієї цієї цивілізації, що заплямила твою бо-
жевільну золоту корону,

і ці туманні думи про смерть, і запилені без-
любі очі, і кінці, і зів'яле коріння внизу, в домаш-
ній купі піску і тирси, гумові долари, шкіра машини,
нутрощі сухотного автомобіля, порожні консервні
бляшанки з іржавими язиками набік — що мені ще
розповісти? — імпотентський залишок сигари, за-
дерті ноги тачок, молочні груди автомобіля, витер-
та сідниця крісла і сфінктер динамо — все це зіпріло
й обсоталось як мумія навколо твого коріння,—
і ти стоїш переді мною на заході сонця, і скільки
величі в твоїх обрисах!

О досконала краса Соняшника! Досконале ща-
стя буття Соняшника! Ласкаве око природи, націле-
не на хіпповате реберце місяця, прокинулось, живе,
збуджено п'ючи в тіні заходу золотий вітерець що-
місячного сходу сонця!

Скільки мух дзижчало навколо тебе, не помічаю-
чи твого бруду, коли ти кляв небеса залізниці і
свою уквітчану душу!

Нужденна мертва квітко! Коли ти забула, що ти квітка?

Коли ти, глипнувши на себе, вирішила, що ти безсилий і брудний старий локомотив, привид локомотива, привид і тінь колись всеможного дикого американського паровоза?

Ти ніколи не був паровозом, Соняшнику, ти був Соняшником! А ти, паровозе, ти і є паровоз, не забувай!

І взявши скелет Соняшника, я утвердив його поряд з собою, як скіпетр, і проповідь вирік для власної душі, і для Джека, і для всіх, хто волів би послухати:

— Ми — не страшні, запилені, моторошні паровози, всі ми душею прекрасні золоті соняшники, ми обдаровані насінням, і наші голі волохаті золоті тіла на заході сонця перетворюються в божевільні тіні соняшників, за якими настирливо і натхненно спостерігають наші очі в тіні скаженого цвинтаря паровозів над брудною рікою при світлі заходу сонця над Фріско.

СТЕНЛІ КЮНІЦУ

Спасибі Вам, Стенлі Кюнiтц,
За щедрий гостинний мотив,
За очі, що дивно юні
У майстра, що зело сив,
За теплі слова тонкорунні,
Що в пам'яті я воскресив!

Спасибі, що Ви зібрали
Гроно перекладачів
Низати слова, мов корали,
Що кетягом щирих ключів
Відкрили нью-йоркські зали
Для дальніх моїх читачів.

За американську книжку
Щирий прийміть уклін!
Соняшник на обніжку
Стоїть біля Ваших стін —
Заокеанську пробіжку
Зробив тільки з Вами він!

Спасибі, що Ви плекали
Вогненні його пелюстки,
Що світлу завищили бали —
Дивились-бо віддалеки,
Ще не такі в нас бували!
Спасибі за щедрість руки!

І хай хтось сичить з підворітні —
Лютий ворожий сик,
Поети — з Адама рідні,

А зараз в ракетний рик
Злоба хай конає в дровітні,
Одкусивши язик!

Спасибі — згадали ви Лорку,
І Шевченка, і Пушкіна світ.
Б'є поезія в бездуш мороку,
Тож привіт з-над Дніпра, привіт!
Хай сонях стоїть у Нью-Йорку
Золотими очима на Схід!

ВІЙНА ПРОТИ ДЕРЕВ

(За Стенлі Кюнїтцом)

Він продав свій газон «Стандарт Ойл»,
Він жартує з сусідами, він спостерігає,
Як бульдозер, сп'янілий бензином,
Промацує тугу якість землі,
Як підкрадається під гіллястими небесами
До безтурботного коріння дерева.

Цей напад на куці куці бузків
Був лише сигналом до штурму
Старовинних велетнів зелені.

Бульдозери грубо підрізували,
Шматували, калічили, розривали —
З кожним в'язом століття на землю гупало...

Цілий день машини, вантажені в'язами,
Скидали їх, зарізаних, під землею.
Гусениці металеві ходили по ходах крота.
Кріт шаленів з переляку у темних своїх палацах.
Велетні на коліна впали. Корони зелені спали.
Тряслися в припадочній, як од скаженого сіверка.

Я бачив перелякані тіні дітей,
Що бавилися в дитинство під тінями в'язів —
Зелена сторінка життя пилюгою покрилась.
Я бачив, як розвертались червоні фургони,
Як розганяли дитячі привиди в передмістя,
Засмічені димом, засмучені старістю.

Я бачив, як за борти тікало навтьоки коріння,
Хотіло землі торкнутись — доторкалося до гудрону.

Кричи, Місяцю! На цьому кутку землі
Сталось з деревами те, що сталось...
Я в свідки беру відображення їхніх конвульсій
У маленьких люстерках проїжджих байдужих
машин.

ЛЯЛЬКА ДЖЕКІ

Саркастична балада

Ціна тобі, лялько Джекі,
в доларах рівно двісті,
Розпродаж у тебе масовий,
принаймні за десять тисяч.
Сюжет дивовижно кошмарний —
де там Агаті Крісті!
Чи ж можна було, Жакеліно,
од слави цієї вберегтися?!
Ляльку твою ж випускають
сто шістдесят п'ять сантиметрів зросту,
Бюст і бедра — по вісімдесят шість,
а талія — п'ятдесят чотири...
Надимай тебе, рідну,
і шпурляй хоч в Гудзон із мосту,
Ти русалкою впливеш —
твій усміх бездонно щирий.
Ти безвідмовна у ліжку,
наповнена в міру водою —
Температуру по темпераменту
добира тобі сексопіл.
Білизна з нейлону чорного.
Президентовою вдовою
Розділяєш ти ложе священне
із десятками тисяч навіпіл!
Красуне Онасісова, хто тебе кинув
у цю от вінілову кривду?
Чи ці сексуальні снаряди
на Кеннеді випустив Хант?
Соломони емансипації,
які ваші максими з цього приводу —

З приводу першої ластівки
із царства Матріархат?!
Ідеальна партнерка чоловіка.
Для машини. Чи грілкою — поруч.
Годилась і для В'єтнаму.
Не куслива, як ті, жовтошкірі.
Вуха твої не в'януть
од сержантського басу-мажору.
Долари тебе породили.
Співвітчизники. Доларозвірі...

АГРЕСІЯ ПОМІДОРІВ

Помідори ранні та пізні
Саджанці на базарі
По карбованцю за сотню
Визирають з корзин
Спішать по автобусах
Вкорінюються по городах
Вимагають поливки
Помідори ранні та пізні
Щоб спалахнути планетами
Щоб вогнем запалити світ
Саджанці на базарі
Заполонюють всі корзини
Навала зеленого листя
Орда вибухне скоро червоним
Скаже вогненне слово
Серед німої зелені
Люди наївні помічники
Кругообігу помідорів
Від саджанців до плодів
Від плодів і до саджанців
Завойовують світ помідори
Люди про це не відають
Помідори підморгують
В борщі у салаті у бочці
Помідори володарі світу
Вчаться в зелених школах
В червоних університетах
І світ забирають в полон
В червоний полон помідорів
Єдина американська агресія
Без Пентагону і ЦРУ

НАЗАД ДО ПРИРОДИ

Назад до природи! — кричать городи.
Огірки без міндобрив отакої породи!
Час нам душі скородить і колобродить —
Назад до природи!

Йдуть заброди у бородах — геть
безбородих —
Без міндобрива бороди отакої породи!
Бородате хлоп'я скоро баба спородить —
Назад до природи!

Назад до природи! — ревуть клаксони,
Рвуться фасони, мусони і моди.
Рвуться патрони — дмуться закони:
Назад до природи!

Назад до природи — природа вже просить!
Досить синтетики — сплутані коди.
Досить неправди — правди не досить!
Назад до природи!

Може, в оцім одчайдушному крику,
Якого всім хіміям не побороти,
Чуємо з ляку правду велику:
Назад до природи!

ВТІКАЧ З ОСТРОВА ІТУРУПІ

Рибалкою був на Курілах. А бачиш, утік аж сюди.
З капітаном полаявся. Боже не приведи!
Тепер хочу додому. Мене не беруть додому.
Марудно мені. Осоружно, немов у Гоморрі й
Содомі.

Ходять агенти, бродять. Вербують мене щоднини.
Не можу я їм віддати гіршої половини,
Бо гірша моя — зі мною, а вдома, звичайно,
І перша пропаща, і друга, звичайно, пропаща.
краща,

Приходять вночі. Колошматять. Кажуть: «Наймайся,
суко».
І криють по-нашому матом смачно і повнозвучо,
Наче той мат агентурі до язика пришили.
Отак щоночі із мене люто висотують жили.

Не знав, що рідна земля ховається глибоко в
душу,
А я усе те найрідніше за центи закласти мушу —
Першу стежину в тайзі, рідний розпадок і сопку
Кинути напризволяще у їхню прокляту топку.

Вдень вантажу в порту я. А ночі боюся, як чорта,
Коли забрідають гості — за мордою суне морда.
Не церемоняться й краплі з нашим лайливим
братом,
Коли на мат із акцентом я — без акценту — матом.

**Зуби мені покришили. Лишилися тільки ясна.
За мене обстань перед консулом. Не вірять мені він,
ясно.
До всього доходиш не просто, манівцями, а то
ривками,
Коли політінформація приходить вночі з кулаками...**

РЕКЛАМА ДЖИНСІВ

Де літак перевішує шворку,
Щоб сушила білизну мадам,
Іде голий Адам по Нью-Йорку,
По Нью-Йорку йде голий Адам.

Отака йому впала робота —
Йти крізь натовп в лихій наготі,
Щоб на нього зглядалися потай
І караскались в чемнім гурті.

А за ним телекамери сиком
Переслідують модний типаж —
Йде босяк навстріч всім черевикам,
Гола знахідка в світі пропаж.

Йде Адам. Веде дога за шворку —
Дог в строкатих собачих штанах.
Іде голий Адам по Нью-Йорку,
Як на сповідь безгрішний монах.

Йде і йде. Між спідниці і шорти.
Поміж ситці, фланелі, шовки.
Гостре яблуко в пеклі аорти
З ним не бавиться на піддавки.

Та на нього ніхто і не гляне,
Наче він — безшелесна мана.
Задарма голизна твоя, пане.
Кожен сам собі. Кожен мина.

Телекамери тільки гримучі
Все фільмують нехитрий сюжет...
Я ж іду і міркую, ідучи,
Перевіривши в себе манжет,

Про Адама в первісному строї,
Що нічого не бачить довкіл,
Як йому повертатись до Трої,
До Афін а чи до Фермопіл,

Як йому пробиратись світами,
Шлях верстати зворотний туди,
Де між зміями, поміж сватами
Юна Єва стоїть край води.

Тисячліття Адаму зворотні,
Тільки б бог його рай не лизнув,
З оцієї пекельної збродні,
Де фільмують чогось голизу.

У раю стануть струнко всі леви,
На них з «Левісом» модні штани.
— Мені джинси! — він кине до Єви.—
У раю навіть сором без них!

Ну а Єва зітхатиме потай,
Що партнер її так запанів...
...Отака в тих нащадків робота —
Рекламують штани без штанів!..

В'ЄТНАМСЬКИЙ ІКАР

Я — лечу простопад.
Я в'єтнамець і родом, і гробом.
Східний прищур зіниць
В мені вічне презирство гойда.
Я ширяю востанне
На рідним стражденним народом,
І гуде в моїх вухах
Нерозбомблена рідна біда.
Мене били в живіт.
Електродами вижерли очі.
Сліпаками я всотую
Чорне небо в цей смертний політ.
Я — болід одчайдушний.
А закушені губи пророчі
З катувань перестали
І нити, і тужно болить.
Я востанне кричу,
Без'язико, бо вирвано корінь,
Бо вибито зуби,
Бо ясна почавлено теж.
З вертольота я скинутий,
Мов янгол страшних непокорень,
Я жахаю вас, страчений,
Над краєм безкраїх пожеж.
Тож дивися, Америко,
У 85 мільйонів своїх телевізорів,
Як, шпурнувши мене
У роззявлений пащею люк,
Твоїм джентльменам ницим,
Костомахи холодним провізорам,
Прополіскують стогони

Чи транзисторний Верді, чи Глюк!
Тож дивися, Америко,
Попиваючи віскі із льодом,
Як легенда народжується,
Туга, мов в'єтнамський джгут,
Пентагонові не підкорена,
Непідвладна його забродам —
Розкриваю я небо в польоті,
Свій ікарівський парашут!
Тільки бомби зі мною
Летять у сліпучому свисті,
Тільки бомби захланні —
Давно ж перетліли пташки,
І танцюють в захмар'ї
У триклятому смертному твісті
Чорні птахи В'єтнаму —
Проклятущі чужі літаки...
Я — у смертнім піке.
За хвилину я буду землею.
Рідне сонце свободи
Принесе ще вам кару із кар!
Я згорів за це сонце —
Сива грудочка рідного глею,
Я — в'єтнамський Ікар!..

ЯК ТВОРИТЬСЯ КУЛЯ

З дипломатичної практики

Коли ти мені викладаєш свою науку добра,
То я собі думаю, що за дивна настала пора:
Як непросто складати всього лише дев'ять грам,
По міліграмчику, по міліграмчику — ще міліграм!

Ти добром увесь сяєш, ну просто — ікона добра,
А я собі думаю — берегтися, берегтися, брате,
пора.

Ти добром мене заскиртовуєш, не людина —
добрий огром,
Ти знаєш — можна й не видихнути під добром,
під добром!

У тонну добра — порошок, малий міліграм
свинцю.

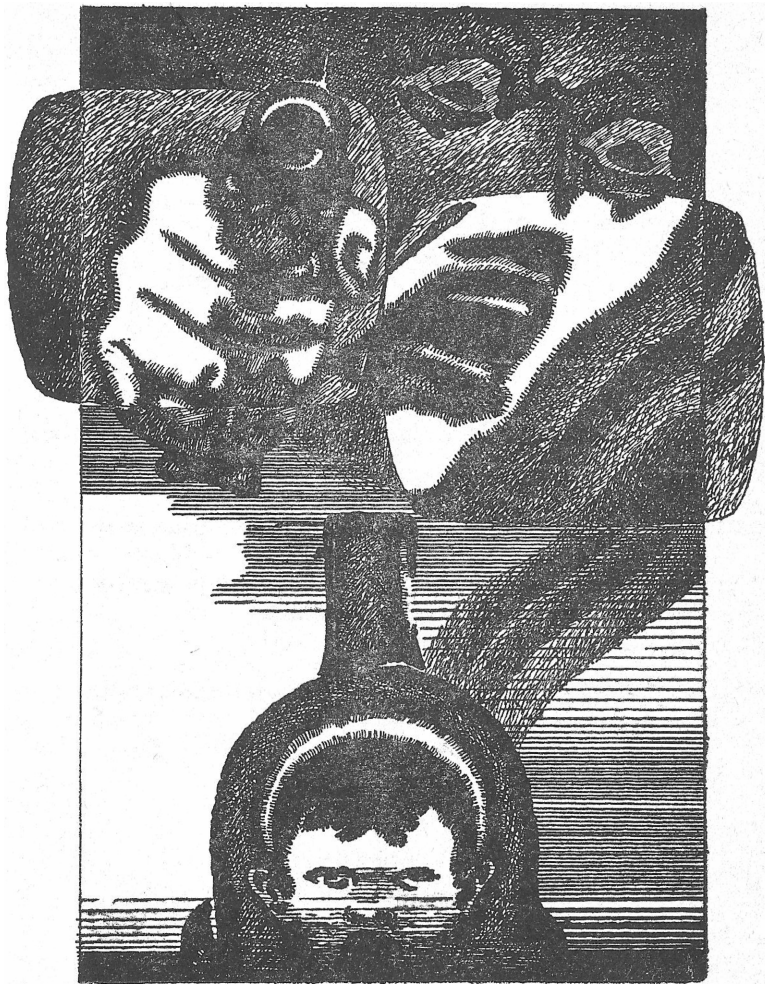
Як непросто її ти вилизуєш, кулю маленьку оцю,
Невидиму і нещадиму кулю з лихого добра —
Яка лиховісна й підлотна оця добротворча гра!

А хто ж це навколо прицмокує: — Оце людина, оце!
А хто ж це безтямно ловиться на медоносне
слівце —

Як непросто тепер складати отрути підступний грам,
По міліграмчику, по міліграмчику — ще міліграм!

Як непросто тобі даються дев'ять граминок
свинцю —

Добра цілі тонни вергати непросто і молодцю!
Ставлю тобі я свічку під жорстокий іконостас,
Добром твоїм геть загодований —
уже куля доспіла якраз!

ЖИТТЯ — ТЕНІСНИЙ КОРТ НА ЦВИНТАРІ

Дівчата мене ще захоплено ловлять —
Давав я автографи ще їх матерям!
Метаюсь на корті, красивий до безголов'я.
Меткий такий храм здоров'я. Здаюсь,
як здоров'я храм.

Програють мені з переляку уже в роздягалці.
Половину — виграю подачею. Решту —
бере переляк.

В суперника на ракетці нервово
вібрують пальці.
Гарматну мою подачу — ну як її приймеш, ну як!

Підкорив я учора Лондон. Розстріляв подачами
Лівію.

Розігнав фірму учора. Нервово бабахнув дверми.
Свічки недосяжні лягають на лінію,
На задню лінію — спробуй візьми!

Життя все жорстокішає. Гримасами чоловічими
Химерить життя щоденне —
суцільний тобі Нотр-Дам.

З суперника мило — погоня за свічами.
До сітки йому вийти просто не дам!

На цвинтарі граємо — простісінька аналогія.
Купили цвинтарну землю. Причепурили вид.
Подачу вертаю прямисінько в ноги я —
Вам грати по вашому не дам я, і квит!

А вчора одна так нервово стонула
молодими плечима,

Що в постіль її запахущу не відразу побіг.
З ногами вже важко, та гірше з очима —
Очі здаються раніше від ніг!

Батька тут поховав я. Он там могилка, лівіше.
Вчив він мене безжально, в подачі — його рука.
Син мій на корт уже вийшов.

Убивця безжальний — він же:
Син батька стинає подачами, доля така!

Та як я сьогодні синові душу покраю.
Візьму кожну подачу. Нахабний лет — обірву!
Виграю сет останній. Та чую,
що завтра — програю!
Просто-таки до батька падаю, мокрий, в траву...

ВІЧНИЙ БЛЮЗ

Червоні троянди' у чорному листі.
Фари червоні у чорному місті.
Губи червоні од пристрасті чорні,
Спаляють місто у чорному твісті.

Збілені білі — з безкров'я збілілі!
Червоні Гудзони в прачорному тілі!
Чорні до млості! Чорномажорні!
Вчаділі чорним! Громи почорнілі!

Чорне життя на білому світі —
Чорні попали до білих у сіті!
Та кажем очима, як правдою в корені,
Білки в чорних білі, як фари нескорені!..

ДАЛЕКОМУ НЕДРУГОВІ

Сигара переконливих параметрів
В губах твоїх зависла, мов труба
Ієрихонська.

    Ти перемудрив —
І дим твій пахка, як твоя ганьба.
І слів твоїх злютована грізьба
За димом в'ється...

    Чорні, мабуть, драми ті!
А дум моїх колосяться хліба,
Не йнявши віри твоїй чорній грамоті!

Дивлюсь тобі у вічі. Хто ж ти є?
Сплива за димом все єство твоє,
Бо з диму є твій недолугий колос,
Не йму тобі я віри ні на волос!

Та як мені змиритись з тим, що ти —
Звичайний антипод добра і чистоти,
Звичайний сутенер багатой повії —
Куди вона подме, туди і дим твій віє?!

ОСТАННІЙ ЧИТАЧ — НА ТЕМУ ПАБЛО НЕРУДИ

Іронічне

Експедиція на верблюдах іде в божевільні
Сахари.

Експедиція лиш єдиним на світі марить:
Знайти не сліди Тамерлана,
не скелет із його меча —
Знайти хоч єдиного читача!

Експедиція на зорельотах летить у космічні
глибини,
Експедиція у гризотах поза галактику плине,
Експедиція уже віру останню втрача
Знайти хоч єдиного читача!

Розплодилось поетів із плодючими поетесами,
А читач вигибає (так було колись з ірокезами).
У Червоній Книзі Природи — бери, нащадку,
вивчай

Останнього
всегризучого
неписучого
єдиного читача!..

ЗАПОВІДЬ АЦТЕКІВ — ПРОКЛЯТЄ І СВЯЩЕННЕ РЕМЕСЛО

Не очікуй собі учителя
Серед злагоди-мурави,
А вишукуй катюгу, мучителя
З ятаганом тяжкої брови!

Сподобай собі буйного кривдника
З ярим полиском серця й меча —
Характерника, чорнобривника,
Що розчахує зло на одчай!

Як Флобер тримав міць Мопассанову
В греблях столу дещицю літ,
Хай стинає сто крил тобі заново,
На сто перших — в політ!

Своє серце поразками вигодуй —
Наймудріші так вчили колись!

Не знайдеш собі вчителя?! Вигадай!
І в нього, проклятого, вчись...

ПІСЕНЬКА СТРАЙКУЮЧИХ СМІТТЯРІВ

Рано-вранці косарі...
Українська
народна пісня

Рано-вранці сміттярі
Сміття сіють на зорі.
Не згрібають, не змітають —
Сміття сіють на зорі.

Гей, нуте, сміттярі,
Бо нерано почали,
Хоч нерано почали,
Страху-жаху завдали!

До обіду посмітили,
Панів трохи побудили.
По обіді спочивали —
Целофану скрізь завали!

Увечері холодком
Пили пиво всі з льодком.
Коли вранці на зорі
Стали чхати й ліхтарі,

Хмарочоси стали чхати,
І від хати і до хати
Од такої забаганки
Чхали всі вельможні банки.

Всі концерни і цистерни
Аж тріщали з тої скверни,

А ви, що на все начхали,
Чхали так, що вас зв'язали!

Чхав підозрами супутник,
А Бермудський той трикутник
Вичихав своє цунамі —
Чхав підводними човнами!

Марс почув це безголов'я,
Каже Землі: «На здоров'я!»,
Як від хати і до хати
Синдикати стали чхати.

Отака-то потеруха.
Хто ж у бруд пірнув по вуха?
Хто ж його потягне з бруду?
— Я не буду! — І я не буду!

ІНДІАНКА ЛІЛІАН

Я індіанка Ліліан — Лілея Водяна.
Кажеш, в очах моїх грає невинна вина.
Крає серце вина, а я не провинна.
Хочеш вина? Я не невинна.
Віддайся моєму танцю, індіанському ритму.
Ти мовчи і цілуй, я — говоритиму.

Я індіанка — мешкаю в резервації.
Трохи дотична до старої цивілізації
Племені пубблo, що в штаті Арізона.
Зараз — моделька, бавлюся у фасонах.
Бавлюся, та не вірю білому світу неситому.
Ти танцюй і цілуй, я — говоритиму.

Я індіанка — відроджую старовинні строї,
Ті, що були у нас в мезозої і палеозої.
Маю своє ательє. Вірю в свою породу.
Віддаю свою вроду для реклами свого народу.
Тільки ти не дивуйся, як я після всього витиму.
Ти мовчи і цілуй. Я — говоритиму.

Я червоношкіра Лілея Водяна.
Червоному бути з червоною — чую я — первина.
Я — червоношкіра, запахуца у мене шкіра.
Звела з ума вже не одного лицеміра.
Отож не лицемір у світі несамовитому,
А мовчи і цілуй, а я — говоритиму.

Я індіанка — сповідую звичаї свого племені.
Кажуть, ліниві ми, підступні і темні.
Знайшли в нас уран. Нас відсунули від урану.

Доларами залатали уранову нашу рану
Й купили мене за уранову здачу.
Ти мовчи і цілуй, я — трохи поплачу.

Я індіанка — господиня цього континенту.
Давно нас вживають насподі. Спаплюжені ми
Хочеш трави ¹ баламутної, щоб повірити в мої дощенту.
сльози?

Мені досить одної зтяжки, мініатюрної дози,
Щоб світ цей запропастився і я в ньому щезла вночі.
Тепер я цілуватиму, ти ж люби і мовчи...

---

¹ Т р а в а — марихуана.

ДАЛЕКО-ДАЛЕКО БІЛЯ СТАРОВИННОЇ ПІСНІ

Який же корінь праглибинний
Прадавніх київських пісень,
Який прасмуток павутинний
На ясен світ, на ясен день?!

І так далеко, так далеко,
Така ж чужинна сторона!
Ці пасма білії лелека
По всій землиці напина.

Вони над океаном рвуться —
Їх дзьобом ластівка єдна.
Несе на рученьках, на руцях
Єдина донька-очмана.

Ледь українка, ледь японка
З американських велелюдь...
Не рветься там, де дуже тонко,—
Де нерозривно, там і тнуть.

Марком тим проклятим по пеклі
Гасаю світом без кінця,
А з тебе, як з прабаби Теклі,
Ікони вже не пишуться!

З найзолотішого руна ти,
Йди, Ярославно, вал мости!..
Кидаєш кулачки-гранати
Пекельно шию облести...

ІДИЛІЯ В ПЛЕЙНІ

Далеко десь, на тому боці,
Над все сичання світове,
Пес Чемний там живе у будці,
Кіт Чорний в хаті там живе.

А що їм треба було знати,
Хто я такий — здалеку біс.
Вони мене водили з хати
Гуляти у приватний ліс.

Між сновидінь тих ілюзорних
Ми з ними друзями були —
Білок лякали з Чорним чорних,
А з Чемним чемно берегли.

Господар їздив по лікарнях,
Давав таблетки, слухав пульс —
В трудах безсонних і ударних
На комунізм узяв він курс.

А в церкві свічку господиня
За мене ставила в кутку,
Щоб не замучила гординя
Мене на довгому віку.

Щоб я в безбожності побожно
Тяжкі труди свої вергав.
А кіт стояв собі вельможно,
А пес ганяв з паркану гав.

На нас було аж мило глянути,
Як ми із лісу йшли гуртом.
Є ж в біології детанти —
Так помирили пса з котом.

А я, весь втілення розрядки,
Щоб організм не підупав,
В години телефіззарядки
В одному ліжку з Чорним спав,

Пес Чемний чатував наш спокій.
Земля ще в затишок пливла
По стежці мирній, нежорстокій,
Добро шукала поміж зла.

І кожен крок наш недаремний,
Аби він тільки чесний був...
Чи ж не забув мене пес Чемний
І чи кіт Чорний не забув?!

ЩЕМЛИВА ДЖАЗОВА МЕЛОДІЯ

Сон не доточить, вітер не розкаже
Про те, що й не було, про те, чого й нема.
Ти, светра золотиста ніжна пряже,
Не розпускай кілець, тримайся обома.

Листи ці, пальцем писані на вітрі,
Ховай собі в душі, хоча і це дарма.
І ці листи душі на вітрі пальцем витри,
І підведись в душі — навіщо ж повзкома.

І сон не підведе, і вечора дивниця
Присяде в головах, й закутає п'ятьма.
І тільки птиця дня, небесноока птиця
Горітиме вночі при тайнощах ума.

Крапчасте все, уривчасте, імлисте,
Щось забринить на мить — і тиша знов німа.
Десь джерело горить — це грає серце чисте,
Немає ляку в нім, і бруду теж нема.

Тож не доточить сон і вітер все зачинить,
Каліграфічний шал на хвилі все замкне,
Порине все туди, у вир первоприни,
Де ще стоїть життя — однісіньким-одне...

**РОЗМОВА АСТРОНАВТА НІЛА АРМСТРОНГА
З ІВАНОМ МИКОЛАЙЧУКОМ
В ПОСОЛЬСТВІ СРСР
В ЮГОСЛАВІЇ В БЕЛГРАДІ**

Казав Ніл Армстронг Іванові Миколайчуку:
— Маю якусь предивну забаганку таку,
Коли вже встаю уранці, то тільки на праву ногу,
Вставши на праву ногу, тоді тільки слава Богу.
Не дай, Боже, мені, Іване, на ліву спросоння встати,
День тоді білий чорніє, не можу ніц доброго вдати!

А Іван далі допитувався, така вже доля в Івана,
Коли вже допався в Белграді до такого небесного
пана:

— А що ви таке відчули, як вперше на Місяць
ступили,
Які Вам земні помагали і небесні ступити сили?
Що Ви таке відчули, як стали на місяць ногою,
Чи місячний пил мерехтів Вам місячною югою?

І казав Ніл Армстронг Іванові Миколайчуку
На тому прийомі, на дипломатичному тому витку:
— То ж сходжу на місяць сходами і чую: на ліву
встаю,
Вертаюсь за Землю схопитись, та зліва вона на краю,
І що я собі нараю, коли сам собі таке кою —
Замірявся ступити правою, лівою став ногою.

А Іван далі допитувався, доскіпувався по-земному,
Наче хотів упевнитись у чомусь своєму трудному:
— Так все ж, що Ви там відчули, яку таку печію,
Отам вже, на тому Місяці, як Земля була на краю,
Що Вам пекельно подумалось в ті перші місячні
миті,
Як стали такі прославлені і лиш на Землі знамениті?

І казав Ніл Армстронг Іванові Миколайчуку,
Космічну гагарінську посмішку перетворивши в
гірку:
— Тоді позирнув я на Землю, що зліва була на краю,
Про землян я тоді подумав, що живуть вони не в
раю,
Як живуть вони нерозумно, подумав я про землян —
Синіла ж Земля біля серця зі слідами трагічних ран!

І тости знялись на прийомі за пам'ять Гагаріна
вічну,
Ввібравши у себе мудрість і тонкість дипломатичну.
Космонавти і астронавти стояли з акторами поруч,
Може, вони віщували оту мироносну пору,
Яка, мов Земля із Місяця, мов рана, здавалась
здаля...
Синіла у них біля серця така безборонна Земля...

СОЛОМ'ЯНИЙ ВОГОНЬ

Це тоді було, як місяць був молодий,
Як автобус був молодий і роса була молода.
І вона була молодюсінька, і він молодий був.
На полтавській серпневій дорозі
Зустрілись вони молоді-молодюсінькі.
Вона його вперше зустріла в автобусі,
І він її вперше зустрів у автобусі,
Коли товкотнява несусвітенна
Сперла їх груди в груди і губи в губи.
Щось кричало, сварилось, судомилось,
А їм весело було, реготливо —
Будем собі дивитися, в кого які брови...
Було якось віддано й смутно на денці.
Що їх викинуло в степу за Хоролом,
Що їм руки сплело у тій пилюзі солоній,
Що їх кинуло в золоті обійми соломи?
Вона його вперше зустріла в автобусі,
І він її вперше зустрів у автобусі,
А молодик місяченько був з золотої соломи —
Граціозна така інкрустація серпня.
— Чому ти не питаєш, яке маю ім'я?
— А чом ти не питаєш, звідкіль я і хто я?
А солома гойдала їх і ховала,
Шепотіла і шурхотіла — палила,
Тіло до тіла тулила, вогнем жалила —
Будем собі дивуватись, в якого які губи...
Місяць зірки висипає за пазуху,
І зерна, і остюки, і перепалені душі:
— Чому ти не питаєш, яке маю ім'я?
— А чом ти не питаєш, звідкіль я і хто я?
...На дипломатичному рауті в Мехіко

Підбігає до нього спритний прес-аташе:
— Товаришу консул, у вас в кишені... солома?!
І здивовано дивиться на товариша консула...
Третя молода жінка питає в товариша консула:
— Чому в тебе, любий, в кучерях завжди солома?
Товариш консул дипломатично мовчить
І дивиться літ на двадцять назад...
А в той, отой степ, що ото за Хоролом,
Недавно приїхала жінка з Сибіру
З чоловіком, і дітьми, і першою внучкою:
— Бабусю, чому в тебе коси сивенькі,
А в косах сивеньких, бач, вичесала тобі солому.
Ти що, солому носила, солом'яна голова?
— Внучко, мене солома носила, нічку одну носила,
Забути її носила, солом'яне диво моє!..

ЗАМОРОЖЕНІЙ ВИШНІ, СПІЙМАНІЙ ГУБАМИ В КОКТЕЙЛІ В ЧАС ТРАНСАТЛАНТИЧНОГО ПЕРЕЛЬОТУ

Зірвати вишню під дощем крапчастим.
Стріпнути краплю чисту на чоло —
Це зветься щастям. Так. Це зветься щастям.
Чомусь це слово мить оцю знайшло.

Зірвати вишню. Юний холод плоду
Віддати нишком теплій спразі губ
І так завмерти в пазусі городу —
Старий аж юний, крез аж лічокруп.

Зірвати вишню. Першу. Первісткову.
Стріпнути краплю чисту на чоло.
Це зветься словом. Та не щастям — словом.
Це щастям в пропадайроках було.

Зірвати вишню під дощем крапчастим.
Стріпнути краплю, мов сльозу з повік.
Це зветься щастям. Так. Це зветься щастям.
Тут щастя й слово мають один вік.

ЗОРЯ І СМЕРТЬ
ПАБЛО НЕРУДИ

ДРАМАТИЧНА
ПОЕМА
АБО
СПРОБА СУЧАСНОГО
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА
НА ЧІЛІЙСЬКИЙ
ЛАД

ДІЙОВІ ОСОБИ

Поет — доля, а не професія. Вік який завгодно. Важливо все-таки, щоб час відбивався на його зовнішності. В роки «Іспанії в серці» — молода зрілість, в роки «Вселюдської пісні» — тривожний середній вік, в роки Нобелівської премії — передчуття подиху лиховісної хвороби і вбивства чілійської революції.

Капітан, професор секретної поліції, він же сеньйор Ареляно, або Той, що палить книжки. (В арауканському карнавалі йому відповідає Маска Смерть). Старуватий, сивий. Часом дихає важко, як астматик. Одежа вишукана. Жести аристократичні. Лінива мудрість осяє чоло ката, який звик до всього і ні в що не вірить. Тим несподіванішим буде його злам в епілозі.

Літературознавці-практиканти:

Ромео I, слідчий з твердими губами, чорний, жорстокий, віртуоз (йому відповідно Маска Кабан).

Ромео II, слідчий з м'якими губами, солодкий, улесливий, підлий (йому відповідно Маска Гіена).

Ромео III, слідчий з веселим присвистом, який може не пройти практику. Можна й без нього (йому відповідно Маска Кажан).

Хор — може бути з трьох, може з шести акторів — залежно від забавки і можливостей режисера.

Джув'єтта — спершу втілення юної, а потім і понівеченої Краси світу, яка мимоволі відповідає за все сподіяне, до чого її спонукала Поезія.

Хуан і Хуана, її батьки, втілення народу, який звик більше до біди, аніж до радостей.

Лорка — втілення сонячної душі Іспанії, тут — молодість і приреченість.

Критик, спеціаліст з творчості молодого Пабло Неруди, який все життя покутуватиме своє захоплення. Людина мало-симпатична, з якої Капітан, для годиться, знущується.

Двоє на везі, або дві тіні, які час від часу читають любовні вірші, мають бути молодими і красивими.

Жінки в чорному, Вдова в чорному, Сліпий в чорному, безіменні журналісти — все це в спроможності хору.

Берто, шеф паризької поліції. Шеф як шеф.

Величезне вухо — звичайна собі маска.

Оркестр може бути відкритим, може бути захованим. При відсутності музик — записана музика вторгується в дію органічно, несилювано. Разом з подихом Окееану.

ВІЛЬНИЙ ПРИНЦИП КОРАБЛЯ

Можна починати так. Входить хор, де I, II, III, IV (або ж Автор, Художник, Режисер, Композитор — один з варіантів!) аргументують витоки задуму.

А в т о р

Найкраще, я гадаю, корабель.
Він переслідував його весь час.
Настійливий, упертий образ.

Х у д о ж н и к

І я за корабель. Тут є упертість вітру,
Вогонь вітрил і подих океану.

Р е ж и с е р

Хай буде так! Життя— на кораблі.
Шлях в морі, в океані чи в калюжі.
Яксь натяжка, може, й сміховинна.
Корабель?! Гм?!

Хай буде корабель!

К о м п о з и т о р

Беру я вітру свист, рев океану.
Вогненна румба — теж сюди, до речі.

Р е ж и с е р

Так, значить, всі за корабель.
Хай буде корабель!

А в т о р

Але хай буде —
Вільний Принцип Корабля!
Хай кожен візьме стільки,

Скільки зможе.
В калюжах важко Кораблю ходити,
Настроюємось на океан.
Берімо спершу так,
Як нам дало життя.
Помер Капітан Духа — з'явився Капітан
Піратів.

Відкривається завіса. Камінний будинок (Корабель) стоїть на високому, відкритому вітрам урочищі, як старовинна фортеця. Товсті кам'яні стіни. Залізний дах. Меблі з нефарбованого дерева. Ганок викладений з каменю із вмурованими в нього мушлями. Вся будівля задумана і вивершена як корабель.

Спальня у вежі — це капітанський мостик. Сходи схожі на трап з бильцями. Велика вітальня влаштована на взірць кают-компанії. Тут і старовинна підзорна труба, і моделі кораблів, і скелети риб, і морські карти. На стіні — величезна старовинна гравюра із зображенням морської баталії.

На стіні навпроти — білий капітанський кашкет.

Поруч клекоче океан. З кожною хвилею корабель здригається від удару.

З великих круглих каменів, відшліфованих морем, складено камін. В каміні постійно горить вогонь.

Поруч, над урвищем, нависає скеля, де встановлено велику дерев'яну статую жінки — прикрасу старого корабля. На статуї ледь накинута туніка. Очі у неї сліпі, як у Сивіли. Поруч — кам'яна лава.

Все це у Чілі — на балконі Тихого океану, Великого океану. Над будинком синій прапор з білою рибкою — прапор Пабло Неруди.

Таким цей корабель постає із спогадів сучасників, очевидців, друзів і наклепників (див. книжки такі-то, сторінки такі-то). Та для нас важливий —

Вільний Принцип Корабля.

І тому для полегші (чи для удосконалення роботи, бо, як писав у «Відкритому листі до Пабло Неруди» його аргентинський друг Хуліо Кортасар: «Мені, зізнаюсь, завжди подобалось ускладнювати правила гри, бо ж все спрощене, лобове і лінійне наводить нудьгу») ділимо нашу сцену на дві палуби — на Нижню і на Верхню. Та ще хай залишиться і вежа, або капітанський місток, де Він і Вона, де закохана пара.

З Нижньої палуби, де вогонь у каміні, відразу ж вихід на-
двір, де:

флагшток, а на ньому синій прапор з білою рибкою.
Прапор то опускається сам по собі, то піднімається; жіночі
статуї — ростри, які можуть оживати, коли захочуть, самі по
собі;

дзвін чи дзвони, які висять біля будинку;
якір величезний, іржавий, який лежить тут, доки корабель на
якорі;

Триметрова постать Хоакіна Мур'єти на веранді, який може
раптово зірватися в шаленому вирі пачанги і знову стати на
місце, раптово побачивши Капітана;

Великий Дерев'яний Черевик, який, бува, ходить сам по собі;
Великий Чорний Дерев'яний Ключ, який хоче — висить, хоче —
ходить.

Це атрибути темукського дитинства Поета.

Все це на нерівному ґрунті, порослому дрібними кактусами,
під величезним хвойним деревом макракарпа (книжка така-то,
сторінка така-то).

Та ще Величезний Барабан.

Та на стіні — три великі фотографії, дуже схожі одна на одну:

Молодий Артур Рембо,
Молодий Володимир Маяковський,
Молодий Пабло Неруда.

Старовинні компаси — повсюди. Пісочний Годинник Величез-
ний — завбільшки з людину. Хтось із Хору при нагоді весь час
перевертає його. За цей час, доки ми визначаємо Вільний
Принцип Корабля, білий капітанський кашкет виріс завбільш-
ки з рятувальне колесо.

Замість одного дзвону може бути шість дзвонів над океаном,
які розташовані на трапеції, схожій на опору високої на-
пруги, а по кутах палуби (сторінка така-то) — величезні но-
сові дошки старовинних дерев'яних суден, різьблені, з жіно-
чими головами — вони спрямовані в невідомі простори в
такому пориві, що здається, на вітрі б'ється і не здається їх
дерев'яне волосся різьблене, аж долітає до мене, таке ша-
лене!

А підлога викладена із поперечних зрізів соснових стовбу-
рів (ти, режисере, ще не упрів!). А стіни прикрашені метели-
ками засушеними, жуками непорушними, різноманітними мі-
нералами і коралами (для художника!).

Величезний глобус старовинної роботи — Капітан крутить його
ногами біля вогню, щоб крижі не боліли. Яйця страуса. Ве-
личезне колесо старої гарби стоїть у кутку, як зупинений
час, в павутинні, як у сповитку. Годі!

Зате Верхня палуба — чиста, гола. Хто з хору захоче, так і поставить табличку з натяком на театр шекспірівських часів, наприклад: «Іспанія в серці», 1936. Кафе» чи «Перехід через Анди в Париж» і т. п.
Вільний Принцип Корабля.
Аби був незвичайний будинок Поета, схожий на каравелу.

СІМ ЗАУВАЖЕНЬ З ПРИВОДУ ДІЇ

Дія вистави відбувається по кількох лініях, фабула розвивається кількома річищами, час переплетений.

По-перше, за межами Корабля йде похорон Пабло Неруди. Хор кілька разів втручається в перебіг подій на Кораблі, стисло інформуючи про похорон.

По-друге, на Нижній палубі йде принизливий допит Джульєтти, принизливий (з волі Капітана!) ще й тому, що допитують її Ромео. Лихе відбувається в тому, що її намагаються **принизити до зради, не просто зламати. Вона може перемогти лише власною смертю.**

По-третє, на Верхній палубі, майже позбавлений аксесуарів побуту, йде уривками перебіг життя Пабло Неруди. «Іспанія в серці» — і знайомство з Хуаном і Хуаною та сеньйором Ареляно. Час «Вселюдської пісні» — і перехід через Анди аж до Парижа. Перший вихід Джульєтти у світ журналістики — і Нобелівська премія поета.

По-четверте, на цвинтарі, в епілозі, всі лінії зводяться до купи і зав'язуються морським вузлом.

По-п'яте, йде суворе життя віршів поета — і громадянських, і віршів про кохання. Читають їх різні люди, з різною інтонацією — хто із захопленням, хто зі знуванням.

По-шосте, весь час дихає океан: то лащить, то тяжко зітхає, то розкотисто жене хвилі, то бурунить. Постійне нагадування про себе. Океанське.

По-сьоме, дивовижжя на Кораблі постійно нагадують нам, що має статися щось несподіване, можливо, алогічне, але навдивовижу органічне, яке відповідатиме структурі всього задуму.

ПРОЛОГ

На просценіум виходить х о р.

Х о р I

Його серце зупинилося 23 вересня
Об одинадцятій тридцять вечора.

II

В столичній лікарні Санта-Марія,
В палаті номер чотириста два.

III

За кілька годин ринулись вони
На Сан-Крістобаль, на Сан-Крістобаль.

I

На горб Сан-Крістобаль, на горб
В будинок з веселим ім'ям Ла Часкона.

II

Прикладами вибили двері.
Забирали книги і рукописи.

III

Зривали карнизи. Виламували дошки з
підлоги.

Що вони там шукали?

I

Здирали багнетами оббивку зі стелі.
За чим вони нишпорили?

II

Пробили штиком картину Пабло Пікассо.
Потрощили старовинну індійську кераміку.

III

Полиці книжкові зрушили.
Вікна розбили. Двері з петель зірвали.

I

Зі злості відкрили всі водогінні труби.
Поете, пливи востаннє морем злоби і
ненависті!

II

Будинок в Ісла-Негра теж розгромлений?
Що вони там шукали? Нишпорили за чим?

III

Що вони там винюхували, вишукували,
ловили,
Що вони там не знайшли, що вони...

Хор виходить. Входять Капітан і троє його поміч-
ників.

Капітан

Доповідайте обстановку. І чіткіше.

Ромео I

Просту соснову труну з тілом
Принесли в розгромлений, залитий водою
Будинок на Сан-Крістобаль.

Ромео II

Поставили там, в Ла Часконі,
Відкриту усім вітрюганам.

Ромео III

На залиту водою підлогу
Поставили цеглу, на цеглу — дошки.

Капітан

Навіщо дрібні деталі? Тільки по суті.
Хто був там? Чи всі зафіксовані?

Ромео I

Його дружина Матільда Уррутіа.
«У моєї дружини великі очі
Кольору лісових горіхів...»

Ромео II

Його сестра Лаура Рейєс.

Ромео III

Письменник-комуніст Франсіско Колоане.

Ромео I

Ректор університету Хуан Гомес Мільяс.

Ромео II

Міністр освіти Максимо Пачеко.

Ромео III

І ще кілька осіб.
Серед них — Червона Джульєтта.

Капітан

Працюєте вкрай погано.
По-перше, не знайдено те, ради чого
Ми змушені вдатися до погрому.
Він писав в Ісла-Негра, писав у лікарні.
Паплюжив генералітет, доблесну армію,

Де ті його пасквілі, я вас питаю?
Не могли ж ми вдатися до тортур
З лауреатом Нобелівської премії!

Р о м е о I

Палата чотириста два була ізольована.

Р о м е о II

Карабінери стояли на Сан-Крістобаль.

Р о м е о III

Телефони були обірвані.

К а п і т а н

Чому ж у Ліму і в Буенос-Айрес
Конвейером йде його писанина?
Хто відповідає за Сан-Крістобаль?

Р о м е о I

Я, мій капітане, Ромео перший.
Нічого не знайдено. Зайва робота.

Р о м е о II

Я відповідав за лікарню, мій капітане.
Лікарі попереджені. Миша не прощмигне.

Р о м е о III

В Ісла-Негра, мій капітане, чистісінько.
Все поламано, все потрощено.
Залишився чистий папір для покійника.

К а п і т а н

Сьогодні на телебачення в Ліму
Передано ще один пасквіль віршований.
Вузькими чіткими зеленими буквами
Заповнений густо цей аркуш.

Почерк Пабло Неруди відомий усім.
Я вас питаю, відкіль він узявся?
Що казати мені генералові, бевзі?
Вірш датований позавчорашнім числом.
Ось його фотокопія, справна робота.
Як він міг вислизнути з лікарні?
Ви знаєте, чим це грозить вам?
Зараз їдемо в Ісла-Негра.
Чи готові до операції?

Р о м е о I

Пташка прилетить. Відомості точні.
Старі ворони доставлені зі стадіону —
Готові каркати...

До будинку, до Корабля Пабло Неруди наближаються четверо — Капітан і троє його помічників.
На флагштоці піднімається прапор. Сам по собі.

К а п і т а н

Що за диво!
Прапор піднято —
Дім для гостей відкритий.
Така була примха в господаря!
Прапор піднято —
Ми прийшли. Нас запросили.

Раптом Капітан і троє Ромео застигають. Через паркан перелазять троє жінок в чорному. Біля ростри, біля дерев'яної статуї, дуже схожої на Габрієлу Містраль, жінки ставлять на коліна і ставлять свічки. Моляться тихо.

К а п і т а н

(кидається до них).

Це статуя — не свята! Це не Габрієла Містраль! Це грішниця великого грішника, великого богохульника Пабло Неруди! А ну встаньте з колін! І щезайте негайно!

Жінки встають з колін і намагаються втекти.

О д н а з н и х

(пояснює Капітанові).

Паңе, сьогодні похорон. Моліться за його душу, па-
не! За спасіння душі!

Капітан

(люто кричить).

Ми помолимось! Ми помолимось!

Люто топче свічки біля дивної ростри, так схожої на Габріелу Містраль. Жінки швиденько щезають за парканом. Капітан і троє його помічників заходять у дім.

НИЖНЯ ПАЛУБА

В кріслі сидить Критик. Він щось занотовує в блокноті. Критик і Капітан розмовляють. Три Ромео займаються обшуком.

Критик

Він будинок свій побудував як велику
іграшку і бавився з нею з ранку до ночі.

Капітан

Ну і дивак. А ці жінки. Поет — колекціонер
дерев'яних жінок?! Я віддаю перевагу

живим...

Критик

Та й він... Та це його найбільші іграшки — ростри.
Він збирав їх усе життя зі строго «науковою ме-
тою», як сам казав,— не скучати самотнім.

Капітан

А в мене немає ні власного прапора, а в мене —
жодних ростр. (Передає аркуш паперу Критикові.)
А ну візьміть, прочитайте.

К р и т и к

(тремтячими руками бере папір, читає про себе).
Ну і ну...

К а п і т а н

А ви вголос, професоре!

К р и т и к

Насмілитися важко. Ох, бридота!

К а п і т а н

Насмільтеся, ви ж не з полохливих!

К р и т и к

...В одній упряжці Фрей і Піночет
святкують —
славлять вересень із попелу,
каратели історії чилійської,
гієни рвуть знамено переможне.
Пожежа знову, знову хвилі крові,
в помістях знову свині завовтузились,
громили з пекла знову ожили,
сатрапи, перепродані на ярмарку,
і торгаші, яких під'юджують
ню-йоркські вовчугани.
Тіла знов трощать каменедробарки,
в крові од щедрих жертвенних приносів,
знов тішаться брудні торгівці
континентальним хлібом і повітрям,
і всі катове, репані од жиру,
і всі князьки, що виповзли з конур,
лише одна потіха їм — тортури
і голодом задушений народ...

Ох, ви знаєте, іспанською мовою ніхто не писав гір-
шої бридоти! Ох!

Капітан
(насолоджуючись)

Який стиль! Яка вишуканість!
«В помістях знову свині завовтузились,
громили з пекла знову ожили!»
Це про мене! (Регоче.)

Критик

Ох! Зараз я... (Виходить.)

Критик залишає після себе мокрі сліди. Капітан сидить біля
каміна і кидає книжки у вогонь, попередньо їх роздивившись.
Рве фотографії. Знічев'я кидає листи. Звична робота.

Капітан

(про себе)

З'явилась пташка, яку шукали
стільки днів. Сама. Сюди. Чому?
Під час похорону? Ні, ми готувались,
ми знали, що саме тут вона і з'явиться.
Але під час погрому? Зав'язка? Розв'язка?
Кульмінаційна точка? А де ж пролог?
А навіщо цей камін?
Ага, палитимем книжки. Рукописи.
Береться раритет — у вогонь!
Скажеш? Чи ні?
Береться новий вірш — у вогонь!
Скажеш? Чи ні?
Ти ж не захочеш залишити людство
без такого геніального твору?
Скажеш? Чи ні?
А потім, коли посадити її у крісло
і дати ноженятам біленьким трішки
зігрітися?
Скажеш? Чи ні?

Потім рвучко встає, стріпуючи з себе листи і фото, як огид-
ливий непотріб.

Людина — тхір.
Вона боїться і смердить.
І цей належав до таких.

Потім кричить у бік Верхньої палуби голосно і люто:

Тебе нема. Тебе ховають зараз.
Ось послухай. Ховають. Ти вже сконав!

ВЕРХНЯ ПАЛУБА

Входить Поет. Плащ на руці. Знайомий чорний берет.

П а б л о

Добрий день, глядачу. Можна ввійти?
Мене звать Пабло Неруда.
Я прийшов, глядачу, до тебе з півночі,
з півдня, із центральних провінцій
Чілі, від моря, з шахти, яку нещодавно
відвідав у Коп'яно, із свого будинку-корабля
на побережжі Чорного острова.
Дозволь мені увійти у твій дім,
я почитаю вірші, дещо тобі повідаю,
ми побесідуєм.
І ти побудь в моєму домі-кораблі,
у моїй каравелі. Колись мене запитав
китайський поет Ай-Цін:

— Ви матрос чи капітан?

Я йому відповів:

— Я капітан, але судно моє затонуло.

А ти заходь, друже, подруго, товаришу,
заходь на мій корабель, а ти побудь
у моєму домі, побудь, не лякайся
оцих громил, які тимчасово там
порядкують, у моїй капітанській вітальні,

у Чілі моїм — на балконі
Тихого океану.
Громили минущі, а ми з тобою
вічні. Заходь, товаришу.
Заходь!
Доки вони палитимуть те, що палиться,
я тобі розповім про те,
що не бере вогонь.

І частина

ІСПАНІЯ В СЕРЦІ

Верхня палуба. Мадрид 1936 року. Кафе. Неруда сідає в крісло. Потім до нього підсідає Лорка.

ЛОРКА І НЕРУДА ЗА СТОЛИКОМ У КАФЕ

Лорка

З артистами театру «Ла Баракка»
Ми їздили по Кастілії.
Якось спинилися ми на околиці
Глухого кастільського селища.
Всі спали сном праведних —
Мені, грішному, тільки не спалось.
Передчуття чогось моторошного
Підвело мене на світанку...

Неруда

Лорка, Лорка, ти весь — з передчуття...

Лорка

Ти знаєш, Пабло, які холоди
Ховає Кастілія в пазусі!
Як тне вона ножем приморозків
Змучене серце мандрівника-лицедія!
Туман виснув маревом білим —
Фантасмагорія біла, та й годі!
В запустілому парку тоді
Страх було як самотньо!
Поржавілий залізний паркан.
Колони повержені. Статуї биті.
Передчуття мене знов пронизало.

Н е р у д а

Лорка, Лорка, ти весь — з передчуття...

Л о р к а

Має статися щось на світанку,
Щось неминуче має відбутись...
На капітель колони поверженої
Я сів у пронизливій самоті.
Між руїн з'явилося раптом ягнятко —
Зовсім малюсіньке, вузлик туману,
Скубло траву, наче янгол з хмарини,—
Пелюстка ніжності серед безлюддя.
Від отари відбилось воно для мене,
Щоб я був не самотнім, мій друже...

(В музиці з'являється голос сопілки — мелодія ягняти.)

І справді — на хвилюку відчув я, Пабло,
Що я не самотній у тій пустелі...

Н е р у д а

Я ніколи більше не зустрічав людини, руки
Якої так уміли б творити чари, ніколи у мене
не буде брата, веселішого за Федеріко...

Л о р к а

Та раптом з'явилося стадо свиней.
Темні тварини, чорні і дикі,
Озвірілі од голоду, з кам'яними копитами...

(В музиці з'являється тема чорної сили. Крещендо!)

Я вибіг напереріз, щоб спинити,
Та поки добіг я, поки домчав
(А їх четверо було а чи п'ятеро,
Лютих тварин, чорних і диких),

Свині накиннулись на ягня.
На шматки розідрали. Пожерли.
Щезли в тумані білому. Чорні і дикі.

(В музиці — щемлива мелодія сопілки.)

Як ти гадаєш, Пабло, це щось та значить?
Скажи мені, Пабло, ти віриш у передчуття?
Може, знаменням це є для мене?
Може, знаменням і для Іспанії?..
Слухай (Федеріко бере Пабло за руку),
бачиш вікно?
Правда ж, воно пречудесне?

Н е р у д а

А що таке пречудесне?

Л о р к а

Я і сам не знаю. Треба просто зрозуміти, що пречудесне, а що — ні! А не то пропадеш. Ось дивись — собака, до чого ж пречудесна! Ось дивись, вино — до чого ж пречудесне! Зараз я — піду по гітару...

Лорка виходить. Якийсь час Неруда сам.

Н е р у д а

Він вже не прийде. Він вже ступив на дорогу смерті. Війна в Іспанії, яка змінила мою поезію, почалась для мене тим, що загинув поет. (В музиці з'являється тема гітари). Відомий всім, як гітара, веселий, смутенний, мудрий і чистий, як народ, як дитина. Ніколи в мене не буде брата такого, як Федеріко! Блискучий дотеп! Крилате серце! Шал водоспаду!

Поет встає і починає читати «Оду Федеріко Гарсія Лорці». Хор може допомагати йому. Музика може делікатно втручатись. Тема сопілки. Тема гітари.

ОДА ФЕДЕРІКО ГАРСІА ЛОРЦІ

Коли б я міг заплакати од ляку
в порожньому, самотньому домі,
Коли б я міг вирвати свої очі і проковтнути їх,
Я б це зробив во ім'я твого голосу —
траурного апельсина,
Во ім'я твоєї поезії, котра із гвалтом
із душі виривається.
Це ж бо во ім'я твоє фарбують в блакитний колір
лікарні,

І школи будуються, і приморські вулиці,
І відростають пера у поранених янголів,
І лускою вкриваються риби у шлюбному танку,
І їжаки возносяться в небеса;
Во ім'я твоє майстерні кравців із їх чорними
ширмами

Наповнюються кров'ю і ложками,
Во ім'я твоє вдягають червоний пояс,
і поцілунками убивають коханих,
І сповивають в біле.

Сьогодні, коли нікого не зосталось на скелях,
Давай побесідуєм просто про життя твоє і моє.
Навіщо вони, наші вірші, коли не для роси?
Навіщо вони, наші вірші,
коли не для ночі цієї,
Коли гострий кинджал нас протинає,
коли не для цього дня,
Не для сутінок цих, не для цього кута,
В якому до смерті готується
закатований дух людини?

Федеріко!
Ти бачиш світ, вулиці,
Оцет,
Розлучання на пилюжних перонах,

Коли клуби останні диму
Щезають в далечі,
Там, де нема нічого —
Лиш каміння, розлуки і рейки.

Повсюди є тлуми людей, які задають питання,
Є кривавий сліпець, і відчайдушний, і божевільний,
Є дерево сліз і колючок,
І розбійник, що заздрість волочить на темних
раменах.

Таке життя воно, Федеріко, і це дарунки,
Які тобі пропонує дружба моя,
Дружба мужчини мужнього і печального...

ДІАЛОГ МІЖ НИЖНЬОЮ І ВЕРХНЬОЮ ПАЛУБАМИ

Входить Критик на Нижню палубу.

К р и т и к

А чому в «Оді Федеріко...» Ви кажете, що тепер із-за Лорки «стіни лікарень фарбують в голубий колір»?

Н е р у д а

Вельмишановний, задавати таке питання поету — все одно що запитувати жінку, скільки їй років. Поезія — це не щось застигле, поезія струменить і часом виїлизає з рук того, хто її створює. Сировина, з якої робиться поезія, складається з елементів; ці елементи є і в той же час їх наче нема, вони одночасно існують і не існують. Принаймні постараюсь відповісти вам начистоту. Як на мене, голубий колір — найкрасивіший. Він уособлює в собі простір і розмах, доступний людській уяві, небесне склепін-

ня і навіть свободу чи радість. Талант Федеріко, чарівливість його особи були такими, що, куди б він не приходив, він приносив з собою радість. Можливо, цими віршами мені хотілось сказати, що навіть лікарні, з усією їхньою лікарняною нудьгою, під чарами Федеріко, під його щасливим впливом можуть перетворитися і стати прекрасними голубими будинками.

Критик сідає і уважно вивчає папери на столі.

ВЕРХНЯ ПАЛУБА

На палубу вкочується дитячий візок. Його котить попереду себе молодий Х у а н у формі республіканця, з ним його юна подруга Х у а н а.

НИЖНЯ ПАЛУБА

К р и т и к

Який батько! Вийшов з дитиною,
Не боїться шаленого руху на вулиці.
Вітаю молодих з первістком!

ВЕРХНЯ ПАЛУБА

Х у а н

Дитина ще не народилась.

Х у а н а

Дитина щойно народжується!

Виймають з дитячого візка гранки нової книжки. Критик розчарований. Але заінтригований.

НИЖНЯ ПАЛУБА

К р и т и к

Що у вас за прокламації?
Книжка? Навіщо книжка тепер?
Зараз книжки горять! Горять!
Правда, Капітане?

К а п і т а н

Зараз — пора вогню!..

Кидає книжки у вогонь, робить це звично і наполегливо, не дивлячись на Верхню палубу.

ВЕРХНЯ ПАЛУБА

Х у а н

Це «Іспанія в серці» Пабло Неруди.
Ми навчилися набирати текст.

Х у а н а

Але не стало паперу!

- Х у а н

Ми знайшли старий млин.
Ми вирішили виготовляти папір.

Х у а н а

Так не народжувалася жодна книжка
На усьому білому світі.
Під бомбами в розпал бою
Дивна суміш виходила.

Х у а н

З чого тільки папір не творився?!
З ворожих знамен!
З рідних бинтів!

Х у а н а

Зі скривавлених бурнусів марокканців!
Зі скривавлених пілоток республіканців!
У бою народилася книжка.

Х у а н

Зате який папір!
Зате яка поезія!

НИЖНЯ ПАЛУБА

К р и т и к

Пабло Неруда поетом був
До книжки «Іспанія в серці».
Нею він вдарив
У серце власній поезії.

К а п і т а н

Зате який вогонь!
Який вогонь!

ВЕРХНЯ ПАЛУБА

Виходить Білий хор і читає вірш з книги «Іспанія в серці».

!

Ви запитаете: де ж бузок,
Де метафізика, обсіпана маками,

І де дощ, що слова вистукував,
Повні пауз і птахів?

II

Я вам розповів, що зі мною сталось.
Я у Мадріді мешкав, у кварталі,
Де так дзвіниць багато,
Годинників на вежах і дерев.

III

Звідти я побачив
Сухе лице Кастілії —
Океан зі шкіри.
Мій будинок звався будинком квітів.
Повсюди квітла герань.
Це був веселий будинок
З собаками і дітьми.

I

Пам'ятаєш, Раулю?
Згадуєш, Рафаелю?
Федеріко, ти під землею,
Ти пам'ятаєш балкон?
Червень квіти метав у твій рот.

II

Все навколо було голосним:
Гори хлібів схвильованих,
Ринок Аргуслос і пам'ятник,
Мов чорнильниця, серед риб.
Маслинове масло текло у дзбани.

III

Серцебиття ніг повнило вулиці.
Метри, літри. Гострий настій життя.
Гори судаків. І дахи,

І втомлена стрілка на холодному сонці.
Слонова кістка картоплі,
А помідори — до самого моря.

I

Одного ранку все зайнялось.
З-під землі вийшов вогонь,
Він поїдав живих.

II

З тої пори — вогонь,
З тої пори — порох,
З тої пори — кров.

III

Розбійники з марокканцями і літаками,
Розбійники з перснями і герцогинями,
Розбійники з ченцями,
які благословляють убивць.

В с і р а з о м

Прийшли,
І вулицями кров дітей
Текла просто, як кров дітей.

Білий хор проходить так, як проходили колони республіканців на французькому кордоні. Виходить Чорний хор і їх обшукує. Забирають книжку «Іспанія в серці». Передають її з рук у руки аж на Нижню палубу, де біля вогню порядкує Капітан.

Х у а н

Ми гордимось цією книжкою.

Х у а н а

Ми готували її —
Виклик смерті кинули!

В Хуана забирають тюк з книжками. Все переходить до рук Капітана, все шпурляється у вогонь. Хуана ховає один екземпляр книжки під блузку. Книжка залишається в неї.

Х у а н

Сотні разів бомбили нашу колону.

Х у а н а

Падали люди — книжки розсипались.

Х у а н

І тут на кордоні — французи.

Х у а н а

Останні книжки — у вогонь.

Х у а н

Книжка в бою народилась —

Книжка в бою помирає...

Виходить П о е т. Він перехоплює одну з книжок, але її виривають — книжка йде своїм конвейєром.

П о е т

Іспанія завжди була полем битви гладіаторів; на її землі завжди лилась кров. Бій биків з його жертвоприношенням і жорстокою елегантністю, обряджений в лискучий ритуал, повторює старовинну битву на смерть між тінню і світлом...

Книжка вмирала, як і родилась,— в бою...

НИЖНЯ ПАЛУБА

Капітан тримає одну з книжок, яка вже взялася вогнем, і роздмухує вогонь.

К а п і т а н

Все має стати попелом —

Вчора, чи нині, чи завтра.

Що стане швидше попелом,
Те скоріше відродиться!
Слава вогню караючому,
Що звично непотріб спалює!..

Звичним рухом шпурляє книжку у вогонь.

ВЕРХНЯ ПАЛУБА

Хуан, Хуана і Поет.

Поет

Хто ви? Такі гарні — можете бути парою!

Хуана

Нас благословила книжка ваша
«Двадцять пісень любові
І одна пісня відчаю».

Хуан

Благословіть і ви, поете.

Хуана

Читали ми книжку вашу...
І... поєдналися. Отакої!
Благословіть нас.

Поет

Я не священник. Але хто
Кохання не благословить!
Ще й книжкою такою...

Поет стає на коліна. Стають на коліна Хуан з Хуаною. Поет благословляє молодих, поклавши книжку віршів на схилені голови, читає уривок з «Farewella».

Люблю любов, де двійко нас,
Де ділим хліб і губи.
Люблю любов, що йде на час
Й навіки потім губить.

Любові бунтівна стяга
У серці племінь коїть.
Любов, яка нас досяга,—
Й не досягти якої!

Потім усі підводяться.

Х у а н а

(виймаючи книжку, збережену під час обшуку на кордоні).

Ось вам дарунок наш. Прийміть.
Ця книжка не згоріла у вогні.
Ця книжка із грудей моїх!
«З тої пори — вогонь,
З тої пори — порох,
З тої пори — кров...
Прийшли,
І вулицями кров дітей
Текла просто, як кров дітей...»

Хуан і Хуана виходять.

НИЖНЯ ПАЛУБА

Капітан і Критик.

Капітан

Я познайомився з ним в Іспанії.
Він вже тоді... двоєдушним був.

На словах за народ боровся,
А на ділі... темні діла...
Скільком збаламутив душі,
Скільком голови затемнив!

К р и т и к

Ви відтоді за ним... стежите!

К а п і т а н

Шановний професоре, що ви!
Я ніколи за ним не стежив.
Не стежу за ним і тепер.
Але от родину Ріваресів
Він збаламутив давно.
Все, що його доторкається,
Хворим стає... на поезію!
Так це велично зветься
У ваших учених трактатах!

Раптом прапор на флагштоці починає нервово сіпатись, потім сам опускається. Коли на Верхній палубі з'являється Неруда, він підіймається. І так завжди — з появою Поета прапор підіймається.

ВЕРХНЯ ПАЛУБА

ПАБЛО НЕРУДА І БАТЬКИ ДЖУЛЬЄТТИ

Х о р

І

З палацу Сан-Лазар вийшов молодик

II

З виглядом щура бібліотечного.

III

Виглядав на років двадцять п'ять.

I

Коли переміг Народний фронт у Чілі,

II

Він залишив єзуїтських «Рицарів Колумба»,

III

Він став членом Комуністичної молоді,

I

Голосом трохи жіночим,

II

Дуже гострим,

III

Затамувавши подих, казав:

А р е л я н о

Дорогий поете! Не я ваш шеф.
Ви — мій шеф. В нас важлива місія.
Моє прибуття до Парижа
Лише заради співпраці з вами.
Історична місія ваша й моя —
Допомогти прославленим емігрантам
Знайти у Чілі нову вітчизну.

П о е т

Я радів — маю нового співробітника.
Може, він мені допоможе нарешті

Подолати всі ті нечувані перепони,
Що чинили працівники посольства.

А р е л я н о

Дорогий поете! Ваша «Іспанія в серці»
Переродила мене, здерла полуду з очей.
Попрацюєм на честь і славу народу.

П о е т

Чув я фальш в його голосі.
Занадто швидко він перебіг
З єзуїтського клубу «Рицарі Колумба»
І став нашим. А може, я помилявся?
Та цей голос, трохи жіночий, улесливий,
Та цей вигляд щура бібліотечного!

Х о р

I

Наближалась війна світова.

II

Кожної ночі чекав Париж
Німецьких бомбардувальників.

III

Між руїн починалась робота щоранку.

П о е т

За кілька днів свіжоприбулий Ареляно
Мав почуття гідності досконале.
Всі його знали, з усіма він на «ти» був —
З усіма працівниками посольства,
З керівниками Іспанської республіки,
З Негріном, з Альваресом-дель-Вахо.
До його кабінету приходили діячі,
Він вів з ними конфіденціальні розмови,
Потім кликав мене час від часу.

А р е л я н о

Подивіться, який я дістав брильянт!
Який ізмарагд купив для матері!
А моя шалена блондинка
З дня на день вимагає все більше!

П о е т

Жадоба Ареляно до грошей,
Його збитки росли на очах,
Навіть на моїх байдужих очах,
Хоч ніколи не був спостережливим.
Швидко і легко міняв марки автомобілів,
Наймав вишукані апартаменти.
Його ясноволоса кокетка
З дня на день підвищувала вимоги.

Х о р

I

Іспанці з таборів концентраційних,

II

Мучені, гнані, голодні, холодні,

III

Надіялись на останнє — на Чілі.

I

Фалангісти засилали шпиків,

II

Утруднювали, ламали, пускали плітки,

III

Наближалась війна, друга війна світова.

Поет

Я мусив виїхати якось до Брюсселя
Залагодити драматичні справи еміграції.
Вийшов із свого скромного готелю,
Зустрів лице в лице — кого б ви думали?

Ареляно

Вітаю тебе, Пабло дорогий!
Ти мешкаєш в такій дірі смердючій?
А я в найдорожчому готелі.
Запрошую тебе на обід в ресторан.
Поставим на стіл орхідеї.
Замовим ікри та шампанського.
Я розкажу тобі про найближчі плани —
Я хочу вибратись до Лівану, Пабло...

Поет

Коли ми ішли на розмову,
Його перепинила пара людей —
Мої добрі знайомі Хуан і Хуана.

Входять Хуан і Хуана.

Хуан та Хуана

Сеньйор Ареляно! Сеньйор Неруда!

Ареляно

Зачекайте тут пару хвилин.—
Ми маємо відбути невідкладну розмову.
Ти знаєш цих двох настирливих —
Чи мусимо їх забирати до Чілі?

Поет

Хуан — прославлений льотчик республіки,
Хуана — журналістка і лікар.
Гадаю, що тут не може бути проблем.

А р е л я н о

Чомусь вони мені не подобаються.
Та що там вони. В ресторан!

П о е т

Маю враження, що ти на лихому шляху.
Став ти такою людиною,
Що ганяєшся лиш за грошима.
Можливо, занадто ти молодий,
Щоб розуміти твердо всі речі.
Пам'ятай, маєм обов'язки політичні.
Доля тисяч емігрантів у наших руках.
З тим не до жартів, сеньйор Ареляно!

А р е л я н о

Ти не думаєш — моє особисте життя
Ускладнене надто.

П о е т

Нічого не хочу знати
Про твої особисті справи.
На одне хочу звернути увагу.
Здається, що люди
Під кінець життя нещасливого
Люблять лементувати:
«Ніхто мені не порадив,
Ніхто мене не повчив!»
В твоєму випадку
Такого бути ніяк не може.
Ось все, що я хотів сказати,
З цим тебе полишаю.

Х о р

І

При прощанні на нього дивився,

II

Сльози текли по обличчю,

III

Підійшов, руку поклав на плече.

Поет

Не плач, прошу!

А р е л я н о

Плачу зі злості...

Хор I

Хуан і Хуана вбігли до Ареляно.

II

Сеньйор Ареляно був у сльозах.

III

Ледве казав, ковтаючи сльози:

А р е л я н о

Я пережив щойно, друзі,
Найоблудливішу хвилю в житті.
Щойно звідси вийшов Неруда,
Щоб віддати вас до гестапо,
Як небезпечних комуністів іспанських.
Не зміг його переконати,
Щоб зачекав хоч пару годин.
Маєте тільки пару хвилин.
Мусите зараз же утікати.
Вашу сумку й чемодани залиште —
Пізніше вам вишлю,
Запишіть мені тільки адресу...

НИЖНЯ ПАЛУБА

«ЧЕРВОНА ДЖУЛЬЄТТА» В ДОСЛІДНИКІВ ТВОРЧОСТІ ПАБЛО НЕРУДИ

Д ж у л ь є т т а

Я розпростерта на пружинах
Залізного скрипучого ліжка.
Плечі і зап'ястя,
Тулуб і кісточки
Туго стягнуті ременем,
Люто прип'яті до рами.
Очі тісно зав'язані.
З жахом я зрозуміла:
Мої Ромео, мої садисти-кати
До мого тіла прикріпили
Всього-на-всього електроди,
Потім ввімкнули всього-на-всього
Сильний звичайний струм.

Р о м е о I

(солодко)

Як тобі, сонечко, до вподоби?
Біль од електрошоку
Солодший оргазму кохання,

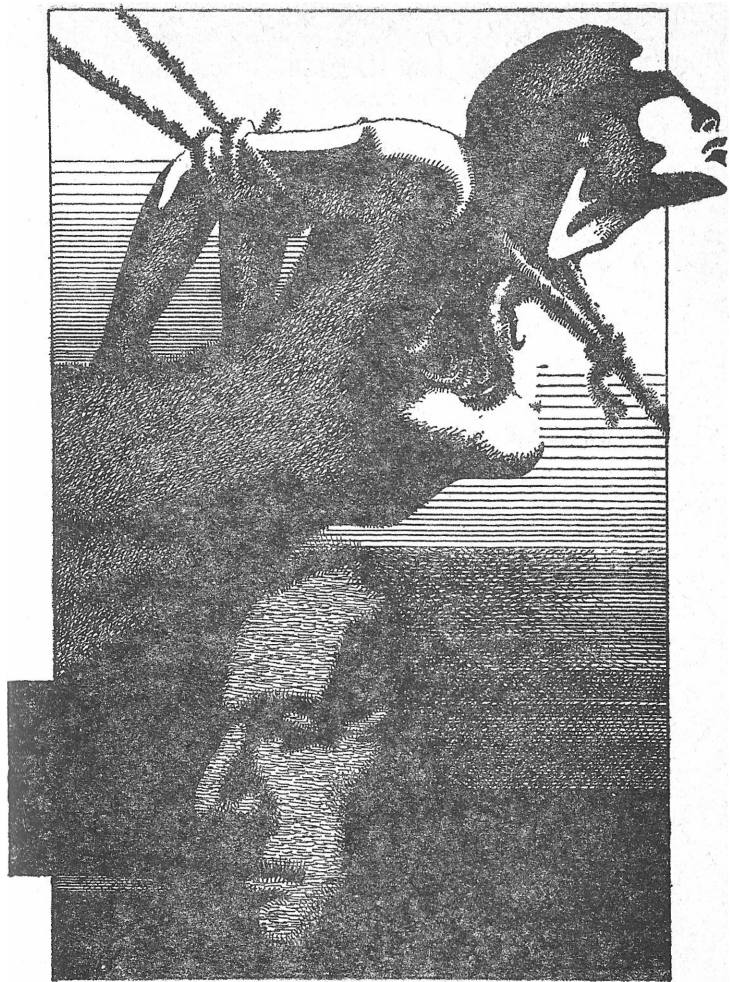
Р о м е о II

(люто)

Дозвольте, кохана, підсилимо струм.

Р о м е о I

Не витримає. Серце не витримає.
Тисни рушника до рота —
Зараз почне кричати.
Зізнавайся нарешті, клята,
Кому віддала ти зошити —

Останню його базгранину,
Наклеп його останній, стерво!
На тобі! На тобі! На тобі!
Правда ж, тобі подобається?

Д ж у л ь е т т а

Я все запам'ятала, геть до слова.
Всі ці панове за столами сиділи,
коли ввійшла вона, зовсім собі голісінька,
а вони були всі п'янезні і стали плювати на
неї,
а вона нічого не тямилася, щойно ж випірнула
з ріки,
а вона була лиш сирена і вона собі
зблукала,
бігла лайка по її гладесенькій шкірі...

Р о м е о I

Годі верзти — мало тобі побоїв!

Р о м е о II

І не заціпять — мріє кожна Джульєтта
Про взвод солдатів посеред ночі.

Д ж у л ь е т т а

...брудом обкидано золотії її перса,
та плакати — вона не заплакала, бо не вміла,
та одягатися — не одягалася вона, бо не
вміла,
її присмалювали недокурками
і корками смаленими
і так реготали, аж гепались на підлогу,
та щось сказати — вона говорити не вміла.

Р о м е о I

Зроби-но їй ін'єкцію води з-під крану.
Давай-но шприц!

Ромео II

Чого ти до шофера Пабло Неруди
Підходила на стадіоні? Цікавилась
погромом?

Ромео I

Що було 13 вересня в Ісла-Негра?

Джульєтта

Ввірвалися солдати і карабінери,
Все догори дном перевернули,
Багато речей потрощили, побили,
Важкохворого поета вигнали геть...

Ромео I

Прагне, ой прагне Джульєтта,
Щоб ми зважились на останнє.

Ромео II

На останній блискучий шедевр
Європейської витонченої цивілізації.

Ромео I

Грубій чілійській вояччині —
Найніжніша німецька прививка!

Ромео II

Ти чула про найжахливіше —
Катування з ельзаською вівчаркою?

Ромео I

Натренована спеціально
У нашій секретній поліції,
Вона здатна творити

Сексуальні атаки на жінку,
Що прив'язана до постелі!
На тобі! На тобі! На тобі!

Д ж у л ь е т т а

...Її очі були кольору іншої, нетутешньої,
бач, любові,
її плечі були висічені з близнюків самоцвітів,
її вуста світлом коралів були пронизані,
і притьмом вона щезла крізь оці двері
і ледве впірнула у річку, як стала
чистісінькою,
виліскувала, як під дощем білий камінь,
і, не озираючись назад, попливла вона знову,
відпливла назавжди в нікуди, ген до смерті.
Не маю вже сили просити води.
Хай очі у мене ганчіркою стиснуті —
Бачу склянку з водою, бачу склянку з
водою.

Хоч мене вже повісили так
За моє довжелезне волосся,
Ледве стопи підлоги сягають,—
Йду до склянки з водою, йду до склянки з
водою.

Руки викручено, в'язи потрощено —
Пальці води дотикаються, прагнуть води.
Коли кинуть у камеру, намалюю тортури
І склянку води намалюю
Шпилькою, вмоченою у кров.

Входить хор і стає на краю Верхньої палуби.

|

Є наказ вищого начальства
Дозволити тим,
Хто зібрався біля будинку,
Супроводити тіло до цвинтаря!

II

Люди йдуть за труною
 Пустельними вулицями,
 А натовп росте і росте!

III

Солдати й карабінери
 Автомати тримають наготові —
 Ескорт страху супроводжує похорон,

IV

Віконниці щільно зачинені!
 Двері замкнуті тричі і тричі!
 Все місто в щілину дивиться!

V

Від горба Сан-Крістобаль до цвинтаря
 Біля трьох кілометрів —
 Біля трьох кілометрів страху!

VI

Стояти групами — заборонено!
 Дивитись в щілину — і то заборонено!
 А натовп росте і росте!

В с і р а з о м

Десятки вийшли з будинку.
 Сотні ішли вулицями.
 На цвинтар прийшли тисячі!

К а п і т а н.

(стоїть біля вогню і люто ворухить обгорілі папери.
 Потім спокійно переконає себе)

Його нема. Його ховають зараз.
 Ось — слухайте. Ховають. Він вже сконав!
 Попіл, попіл, попіл! Все — попіл!

**II частина
«ВСЕЛЮДСЬКА ПІСНЯ»,
або
ПАБЛО НЕРУДА ПРОТИ
ПРЕЗИДЕНТА ВІДЕЛИ**

ВЕРХНЯ ПАЛУБА

Поет і Хор.

Поет

Люди без шкіл,
Люди без черевиків
Обрали мене
Сенатором республіки.
Я завжди буду гордий:
Мене вибрав найсуворіший край —
Чілі руди, Чілі міді, Чілі селітри.
Та парламентський зал сенату
Ватою вистьобаний зсередини —
Крику народного там не почуєш!

Хор босоногих

I

Габріель Гонсалес Відела
Справедливість клянеться творити.

II

Габріель Гонсалес Відела
Багачів зуміє скорити.

III

Габріеля Гонсалеса Віделу
Президентом треба обрати.

IV

Габріель Гонсалес Відела
Зло посадить за ґрати.

V

Габріель Гонсалес Відела
Винищить злидні дощенту —
Пампи чілійські, рудні і села.

Всі разом

Слава народному президенту!

До хору босоногих вбігає Один взутий і ставить перед
кожним по парі черевиків.
На Нижній палубі починає танцювати Великий Реклам-
ний Черевик.

Поет

Я з президентом майбутнім стояв
В пустелі забутого світанку,
Стояв я біля входу в шахту,
І я казав своїм братам нещасним:
«Не будете латати вже лахміття,
Забудьте, що значить день без хліба,—
Знов станете дітьми вітчизни».

Хор босоногих.

I

Голосуйте за Віделу — радить Неруда.

II

А слово Неруди — крицева споруда.

III

Голосуйте за Віделу — Неруда радить.

IV

Хто стає президентом — поета зрадить!

Поет

Народ вибрав його своїм президентом. Та в нашій креольській Америці з президентами часто відбувається незвичайна метаморфоза. Новий наш обранець, швидко змінивши друзів, породичався з аристократією і поступово перетворився в магната. Зараз він — президент одного міжнародного банку.

Хто хоче бути банкіром і хто ним може бути — стає ним!

Та занадто швидка, занадто неочікувана метаморфоза!

Хор босоногих

I

Очолював один поет
Передвиборну кампанію.

II

Ніс Відели він портрет
Крізь Арауканію.

III

В президента забаганка —
Нажитись на зраді.

IV

Обіцянка — цяцянка,
А народу — радість.

До хору босоногих вбігає Той же взутий і забирає черевки в час вогненної румби.

Поет

Я з трибуни сенату звинувачую президента Віделу в зраді! Я вітаю комуністів Чілі, жінок і чоловіків, гнаних, битих і переслідуваних, вітаю і кажу їм: наша партія безсмертна. Вона народилась зі страждань народу, і ці переслідування лише возвеличують її. Мене ніхто не може позбавити довір'я, окрім народу, і коли мине ця ганебна для моєї вітчизни доба, я відправлюсь в селітряну пампу. І я скажу чоловікам і жінкам, які бачили стільки гніту, стільки муки, стільки зради:

«Ось я перед вами. Я обіцяв бути вірним вашій скорботній долі. Я обіцяв захищати вас своїм розумом і, коли буде треба, всім своїм життям. Скажіть мені, чи виконав я свою обіцянку, і дайте мені або позбавте єдиного права, якого я потребую, щоб жити чесно,— право на вашу довіру, на вашу надію, на вашу любов». І під сонцем пампи, під сонцем Рекабаррена я заспіваю з ними наш національний гімн, бо тільки його слова і боротьба народу здатні змити ганьбу наших днів:

«Вітчизно моя, ось слова заповіту,
Якими Чілі клянеться тобі:
Ти станеш оплотом супроти гніту,
Або ми загинемо всі в боротьбі!»

Хор босоногих

I

Над краєм чілійським нависла облуда:
Зрадник поет Пабло Неруда!

II

Президент звинувачує поета у державній
зраді.
Газети вищать. Фабриканти раді.

III

Не вперше луна над історії коном:
Поет поза законом! Поет поза законом!

Поет

Та ми, поети,
В більшості своїй
Серед інших оригінальних ознак
Маємо здатність ставати
Коли вогнем,
Коли димом.
Чотириста п'ятдесят
Кваліфікованих поліцейських
Шукали мене
Півтора року.

Хор поліцейських, взутих в тверді підковані чоботи, або Хор
взутих нишпорить по сцені.

Та я був невловимим,
Був я полум'ям,
Був я димом —
Я знову вірші писав.
Чотириста п'ятдесят
Кваліфікованих поліцейських
На одного некваліфікованого
Втікача,
Який стає
То вогнем,
То димом.
Чотириста п'ятдесят

Кваліфікованих шпиків
На одного некваліфікованого
Сенатора,
Який повірив
Майбутньому президентові —
Досвідченому брехуніві,
Майстрові патріотичного велеслів'я,
Наскрізь просякнутому
Міазмами фальші,
Циркачеві підступності,
Тхореві банків,
Смороду нації.

Хор босоногих

I

Він міняв квартиру майже щодня.

II

Всюди двері відкривались, щоб його сховати.

III

Як правило, це були незнайомі люди.

I

І він жив у місті і в селі.

II

В портах і в таборах.

III

В селянських будинках і в інженерів.

I

В матросів і адвокатів.

II

У лікарів і в шахтарів.

III

Повсюди, повсюди, повсюди!

Поет

Є одна старовинна пісня,
Яку знають усі наші люди.
Вона зветься «Всюди — частка мене,
всюди».

Обіймають руки самотність.
Мої ноги в одному місці,
Моє серце знаходиться в іншому,
Мої очі на гори дивляться,
Обіймають руки самотність.
Всі частини мого тіла
По містах і селах розкидані,
Справді — «Всюди — частка мене»,
А я сам весь — частина народу,
Ось живу я в Вальпараїсо
Серед голих смутливих горбів,
Обіймають руки самотність.

...На мою долю випав кут кімнати і шматочок вікна, звідки я міг спостерігати за життям порту. Я не міг виходити зі своєї схованки, та мене надзвичайно цікавило, чому до всього байдужі прохожі, які вічно кудись поспішають, зупиняються завжди в одному й тому ж місці. Я ламав собі голову в самоті саме над цим. Що за дивні товари виставлені в цій вітрині? Іноді я спостерігав, як біля неї довго стовбичила яка-небудь сім'я з малими дітьми на плечах. Я не міг доглядіти, та уявляв собі, яким захопленням світилися їхні обличчя, коли вони оглядали чарівну вітрину. Лише місяцями пізніше дізнався я, що це була

вітрина звичайного магазину взуття, і я зробив висновок: **черевики — ось що над усе цікавить людину.** Я пообіцяв собі дослідити і вивчити цю проблему, а потім і написати про неї. У мене завжди бракувало часу для здійснення цього наміру, що визрів при таких незвичайних обставинах, та в моїх віршах не раз фігурують черевики. Вони вистукують каблуками в багатьох моїх строфах, хоча я і не намагався стати поетом чоботарів.

Хор вистукує каблуками марш переслідування. З хору виходить один і повторяє:

I

Я — Курціо Малапарте, італійський
письменник.

Я не комуніст.
Та коли б я був чилійським поетом,
Я теж став би комуністом,
Як це зробив Пабло Неруда.
Тут треба бути або з тими,
Хто їздить в «каділлаках»,
Або з людьми без шкіл,
Без черевиків...

Босий хор вистукує марш переслідування.

Поет

Люди без шкіл,
Люди без черевиків
Обрали мене
Сенатором республіки.
Босі люди обрали мене.
Взуті люди мене переслідують.
Босі люди мене ховають.

...І це було дивом:
Всюди — в краю шахтарів,
Де горем повітря просякнуте,
На забутій пристані Півдня,
Тут, на гамірній вулиці
Серед музики полудня,—
Вікно, схоже на тисячі інших:
Мене там чекали
Тарілка супу
Та серце на столі.
Всі двері були моїми,
Казали мені:
«Брате, знайди сюди».

Часом в будиночок, де я переховувався, приходили гості. Вони не могли знати, що поряд, за легенькою перегородкою з картону, заклеєного старими газетами, ховається поет, якого шукають ті, чия професія — полювання на людину.

В суботу ввечері і в неділю вранці приходив наречений однієї з дівчат, що жила в цьому будиночку. Він нічого про мене не знав. Він завойовував серце дівчини, його любили, та, проте, йому не вірили. Я бачив зі своєї половини вікна, як він під'їздив на велосипеді, на якому розвозив яйця по всьому робітничому району, а згодом, за хвилину, цей ворог мого спокою, моєї творчої тиші вже входив, наспівуючи, в кімнату. Я кажу ворог, тому що він уперто не бажав покинути кімнату, і воркував з дівчиною всього лиш за кілька сантиметрів од моєї голови, і вперто цурався пропозицій зайнятись платонічною любов'ю де-небудь в парку або в кіно. Цей наївний рознощик яєць...

Хлопець з хору і дівчина з хору.

Ось що купив ти,
Ось за що платиш ти щохвилини.
Ув'язнюєш, катуєш, висилаєш,
Нишпориш, оточений найманими багнетами,
Поспішаєш,
Щоб у підкупленого совість не прокинулась,
Заснути боїшся.
А поряд, в самому серці Чілі,
Я живу —
Втікач.
Народ мені приступці приготував,
Народ мене в глибокому підземеллі сховав
Вітчизни моєї,
І під крилом голубки
Я сплю. Я бачу сни,
Твої перепони я зламую.

Входять Хуан і Хуана. Час відбився і на них. Вони не без доброї іронії і цього разу стають перед Поетом на коліна.

Хуан, Хуана

Поете, благословіть нас.

Поет поривається до них і підводить їх з колін. Хуан і Хуана встають..

Поет

Хуане! Хуано! Яким вітром!
Які ви стали за ці роки!

Хуан

Маємо делікатне доручення —
Переправити тебе через Анди!

Х у а н а

Маємо делікатне доручення —
Вручити поетові його книжку.

П о е т

Цього разу, на жаль, не з-під блузки,
Як було це в Іспанії?!

Х у а н а

Занадто велика книжка...

П о е т

З першої хвилі такого життя я зрозумів, що наступила пора написати книжку. Я вивчав матеріал, вибудовував розділи і писав, відриваючись лише на те, щоб змінити сховище.

За рік і два місяці цього незвичайного життя я завершив книжку. Проблема полягала в тому, щоб вивезти оригінал з Чілі. Я зробив для неї красиву обкладинку, та мого імені на ній не було. На обкладинці я поставив ім'я Бенгіно Еспіноси і заголовок «Сміх і сльози». Правду кажучи, заголовок цей пасував би і для моєї книжки... Як тільки я вивершував розділ, його тут же забирали і передруковували. Боялись, що, коли мене знайдуть, то пропаде оригінал поеми. А так, коли б мене навіть схопили, книжка б збереглась...

Хоча багато з вас цього не відає, але видана книжка була в Чілі. Можливо, це саме незвичайне, що будь-коли взагалі траплялося з книжкою віршів. Підпільні публікації — звичайна річ, хоча віршів серед них обмаль, але підпільне видання книжки в п'ятсот сторінок, та ще до того з ілюстраціями,— подія з подій...

Входить Білий хор. Учасники його можуть передавати один одному аркуші книжки, щоб вона нарешті зібралась в одних руках.

Х о р

I

Переправити поета через Анди —
Суть і честь такої контрабанди!

II

Переправимо «Вселюдську пісню» через Анди —
Можем чесно в очі світу глянути!

III

Переправимо Неруду до Парижа —
Хай нарешті має затишок і тишу!

По е т

Не було ні стежок, ні видимих оку слідів.
Ми пробивались майже навпомацки назустріч моїй
свободі. Ми перепони долали:
величезні дерева повержені,
вічні безмовні сніги,
нагромадження скель,
непрístupність річок...

Учасники хору передають один одному сідло — з рук у руки,
і ласо — з рук у руки.

Х о р

I

Ледве коні ступили в ріку,

II.

Під ногами пропало дно.

III.

Другий берег чекав віддаля.

Поет

Раптово мій кінь ледве не весь занурився у воду, і я, позбавившись опори, у відчаї намагався обхопити ногами його боки; нещасна тварина ледве-ледве утримувала голову над водою...

Хор

I

Злякались?

II

Гадали, уже кінець?

III

Ми за вами — ласо у руках!

Поет

Ми нарешті зійшли з коней.

Я брав участь в обряді. Відчуття містичної таємниці оповило мене. Провідники наблизились до бичачого черепа, який білів посеред луку. Мовчки, один за одним, вони стали кидати в його очниці монети і їжу. Я приєднався до цього обряду — до покладання дарів на вітар тих невідомих Одиссеїв заблуканих, втікачів всіх мастей, які знайдуть їжу і допомогу в бичачому черепі. Та на цьому незабутнє священнодійство не закінчилось...

Учасники хору знімають шапки і починають свій дивний танок. Вони стрибають на одній нозі навколо самотнього черепа по широкому обводу, витоптаному до них стількома мандрівцями.

Поет

Саме тоді, дивлячись на цей неосягнений обряд, в якому беруть участь мої провідники, я скоріше відчув, ніж зрозумів, що в житті існує зв'язок між

тими, хто не знає один одного, є турбота, заклик на допомогу і відгук навіть у найпустельнішій і найсамотнішій глушині світу...

В час того довгого переходу я осягнув пропорції, необхідні поезії. Я зрозумів, який у цьому ділі внесок землі і який внесок душі. І гадаю, що поезія — миттева чи велична — це дійство, в якому одночасно і певною мірою приймають участь самотність і спільність, почуття і вчинки, внутрішній світ самого поета, внутрішній світ людини взагалі і приховане одкровення Природи...

Поетові варто вчитися у людей. Не існує неприступної самотності. Всі шляхи ведуть до одного і того ж — до спілкування взаємного і глибокого. Необхідно перемогти самотність, трудність характеру, некоммунікбельність і тишу, щоб досягти тої магичної царини, де ми можемо танцювати нехитромудрі танці й співати сумних пісень, бо саме в цих танцях і цих піснях зосереджені найстаровинніші обряди. Вони сформували нашу свідомість, наше усвідомлення себе людською істотою, нашу віру в спільне призначення...

НИЖНЯ ПАЛУБА

Капітан порядкує біля вогню. Критик заліз високо до книжок і з етажерки падає.

К р и т и к

Хай йому грець! Який себелюбець!
Хитрий який! Дволикий який!
Мати такі багатства —

І бути поетом знедолених!
Мати будинки по всій планеті —
І оспівувати халупи!

ВЕРХНЯ ПАЛУБА

По е т

Я дуже втомився від курей:
Ми не знаємо їхніх думок.
Вони дивляться сухими очима
І не надають нам значення!

На Верхню палубу виходить Чорний хор і починає обшук.
Забирають книжку «Пісня для всіх». Передають її з рук у руки
аж на Нижню палубу, де трудиться біля вогню Капітан.

Капітан

Все має стати попелом —
Вчора, чи нині, чи завтра.
Що стане швидше попелом,
Те скоріше відродиться!
Слава вогню караючому,
Що звично непотріб спалює!..

Звичним рухом шпурляє книжку у вогонь.

ВЕРХНЯ ПАЛУБА

По е т, Хуан і Хуана.

По е т

Твоя гітара, Хуане,— пара твоя,
В твої пригоди закохана.
Ми зовсім не здивувались,

Коли ти лаштувався в дорогу,
Прив'язав до сідла лиш гітару
Та зачовгану ковдру свою...

Х у а н а

Мене накривав він ковдрою,
А сам грівся коло гітари.
А ось про похід через Анди
Ні слова мені, ні півслова...

П о е т

Хуана твоя дзвінкоголоса
Допомагала нам у поході —
Як ти з нею співав і співаєш,
Стільки пісень скрізь і всюди,
І там, в Сан-Мартін-де-лос-Андес,
Де ми з'явилися неждано-негадано,
Мов з неба чилійські аероліти впали,
Покриті пилюкою андською,
Пилюкою зір далеких.
Немає мужнішої від Хуани,
Немає доскіпливішої.

Х у а н а

Ще б пак! Сама напросилась,
А то б не взяли. Мій Хуан!
А ось про похід через Анди
Ні слова мені, ні півслова...

П о е т

Хуан — та це ж не людина, а шквал
В упряжці пізнання власного.
Ще в темряві сам ти проходив
Шлях вигнання мого обмізкувати.
Ти проходив лісами понурими,
Повз скелі і хащі,

Повз провалля і водоспади —
Ти помітки робив нам
Де йшли ми походом
За кілька годин пізніше.
Ти вставав найраніше,
Щоб накреслити в думці
Карту моєї мандрівки.
Хуан мій зветься народом.
Народ мій зветься Хуаном.
Ти не чекаєш, коли тебе кличуть.
Ризиковані пригоди — твоя стихія.
Ти вчасно приносиш мудрість.
Тим, кому ти потрібен,
Тим, хто чекає на тебе,
Чекає на тебе, не відаючи, що чекає.
Хуане, за твій особливий дар!
Ти роздаєш його з такою чуйністю,
З такою щедрістю і стрімкістю,
Що одного разу непомітно для себе
Попадеш на іншу планету —
Мимохіть збочиш з дороги в туман
І опинишся разом з гітарою
В невідомих краях...

Хуана

А де буде тоді Хуана? Не варто.
Саме зараз мені він потрібен.
Нас донечка вдома чекає
Наша ластівка, наша Джульєтта.

Поет

За щасливу долю Джульєтти —
Вона таких бід не зазнає,
Які ви тепер спізнаєте!

За щасливу долю Джульєтти —
Вона світла буде, промінна,
За неї воюють поети!

За щасливу долю Джульєтти —
Позаздримо світлій долі,
Яку ви для неї скуєте!

Хуан виконує на гітарі пісню на слова Пабло Неруди.

ПАБЛО НЕРУДА І ПОЛІЦІЯ ПАРИЖА

Б е р т о

Радий вітати вас, пане Неруда.
Як ви себе почуваете?

П о е т

Гадаю, що ніколи не бачив стола,
Обсадженого двадцятьма телефонами.

Б е р т о

Тут вузол життя Парижа.

П о е т

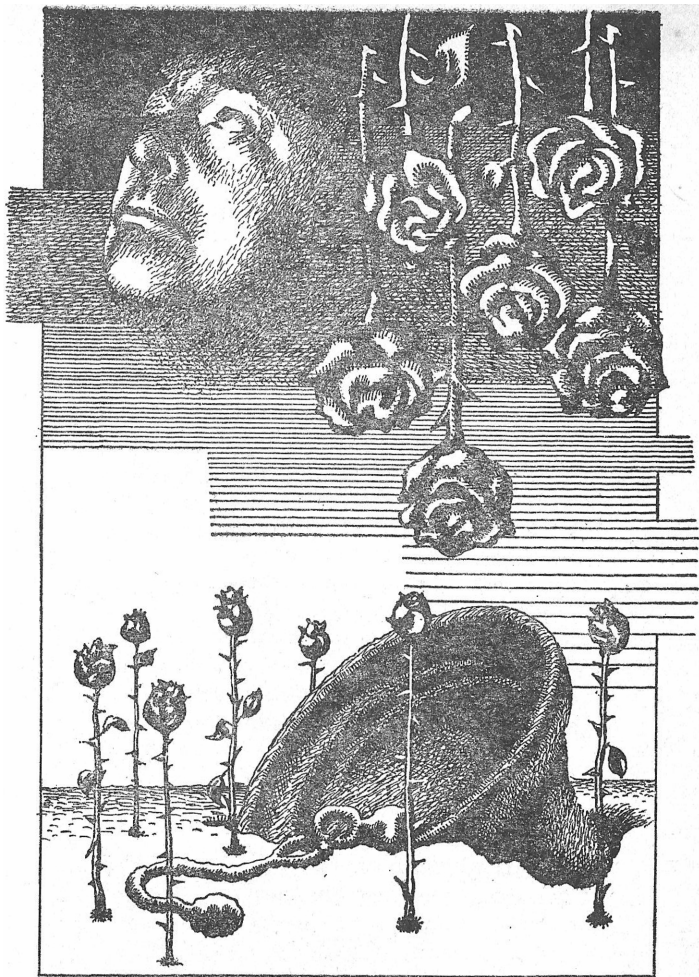
Згадую собі Фантомаса і комісара Мегре.

Б е р т о

Я читав ваші книжки. Знайомий
З вашою поезією:
Тіло жіноче — білі горби, білі стегна,
Коли віддаєшся, подібна ти цілому світу.
Шаленим ратаєм вторгається моє тіло
в тебе,

Виторгуючи дитя із глибин землі.
Я був самотній, мов тунель.

Мене полишили всі птахи.

Вривалась ніч могутньою ордою.
Щоб пережити себе,
тебе гартував я, мов зброю,
Мов стрілу мого лука,
мов камінь пращі моєї.

Поет

Дуже зворушений. Дуже приємно.

Берто

Я дістав петицію посла Чілі —
Він жадає забрати ваш паспорт.
Він мотивує своє прохання тим,
Що ви користуєтесь паспортом
дипломатичним.
Чи правдива ця інформація?

Поет

Паспорт, який тепер при мені,
Ніякий не дипломатичний —
Звичайний урядовий паспорт.
Я сенатором вибраний в Чілі,
Маю право на такий документ.
Можете його подивитись,
Але прошу його мені повернути —
Це моя власність приватна.

Берто

(беручи паспорт до рук).

Паспорт дійсний насправді.
А хто його вам продовжив?

Поет

Звичайно, що дійсний.
А хто його, власне, продовжив,

Того вам не можу сказати.
Якби мій уряд знав ту людину,
Він звільнив би її з посади.

Шеф поліції уважно розглядає документи Поета. Потім береться за один з тьмочисленних телефонів.

Б е р т о.

Прошу з'єднати з посольством Чілі.
Прошу посла Хоакіна Фернандеса.
Говорить шеф поліції Парижа Берто.
Ні, пане посол, того зробити не можу.
Його паспорт насправді дійсний.
Хто продовжив, мені невідомо.
Але повторю вам, пане посол,
Забрати його документи —
Оце було б беззаконня.
Не можу, пане посол.
Дуже шкодую.

Шеф поліції кладе трубку. До Поета.

А ваш земляк наполегливий.
Видно, завзятий ваш недруг.
З вами повний порядок, пане Неруда.
Можете бути у Франції,
Доки вам заблагнеться.
Чому посміхаєтесь так іронічно?

П о е т.

Звичайно, я вдячний вам передовсім,
А усміхався я ось чому.
Ви сказали: посол — затятий мій ворог.
Кепкую я над віроломством.
Сьогодні посол Хоакін Фернандес
Передавав через посла Гватемали

Мені найщиріший привіт і кошик
з трояндами.
Де ж тут сховаєшся, пане Берто,
Як не в іронії...

ПАБЛО НЕРУДА ПІСЛЯ ВТЕЧІ В ПАРИЖІ

Журналіст

Спершу твердили, що приїхав
Мігель Анхель Астуріас?

Поет

Я згадав у Буенос-Айресі,
Що там є посол Гватемали
Мігель Анхель Астуріас,
Мій старий друг — письменник.
В наших рисах обличчя
Багато подібного, правда ж?
Скажу вам трохи смішного.
Наша людська порода кваліфікується
Як тип фізичний,
Що мовою тубільців Гватемали
Значить не більше і не менше
Як індик.
Обидва маємо довгі носи,
Повновиді обидва — і він, і я.
Обидва тугої статури.
Об'єднала нас, одне слово,
Подібність до гоноровитого
Представника квокітливого птаства.

Журналіст

Як вам вдається у цій ситуації
Іронізувати з самого себе?

Поет.

Коли Мігель Анхель Астуріас
Зайшов до моєї схованки,
Я з ним був, звичайно, відвертий:
«Колего мій,
Позич мені паспорт свій.
Хай матиму я приємність
Прибути у славний Париж
Мігелем Анхелем Астуріасом».
Мій друг не вагався ні хвили.
За мною чигала вже розвідка.
Так прибув до Парижа
Великий письменник Гватемали
Мігель Анхель Астуріас.

Журналіст.

Я — Альдерете, журналіст із «Франс прес».
Уряд Чілі дізнався з газет,
Що Пабло Неруда зараз у Парижі.
Уряд Чілі офіційно твердить,
Що ця новина — звичайна фальшивка.
В Парижі — за твердженням уряду Чілі —
Перебуває двійник Пабло Неруди.
Сам Пабло Неруда із Чілі не виїздив.
Шпики вже напали на його слід.
Арешт Пабло Неруди — справа кількох
годин.

Що можна на це відповісти?!

Поет.

Давайте згадаєм химерні часи
Старої абсурдної суперечки про те,
Чи сам Вільям Шекспір написав свої твори.
Марк Твен висміяв це ось так:
«Ці твори насправді написані
Ніяким не Вільямом і ніяким не Шекспіром.

Коли ліхтарі погасили,
Коли цвіркуни зайнялися...

Калітан нахилиється до вогню, запалює сигарету і виходить.
Хуан і Хуана залишаються на самоті. Входить Вели-
чезне Вухо. Воно — слухає.

Х у а н

Що мене переслідує дико —
Звідки я знаю його?
Все життя наче знаю його —
І не можу згадати.
Ну звідки ж? Хуана?

Х у а н а

Вічні твої загадки, Хуане.
Голови не труди собі, рідний.

Х у а н

Хочеш — два анекдоти?

Х у а н а

Давай.

Х у а н

Чула, введено новий
Автобусний маршрут.

Х у а н а

Ні. А куди і звідки?

Х у а н

Від стадіону на цвинтар.

Х у а н а

Може бути. Давай другий.

Х у а н

Генерал Піночет
Переодягся старою бабусею,
Пішов у кіно провіряти,
Чи глядачі аплодують,
Коли він на екрані з'являється.
Сидів він,
Впивався овацією —
Зал влаштував овацію
Його зображенню на екрані.
Сидів він,
Впивався овацією,
Аплодувати собі забув.
Тут сусід
Штовхнув його ліктем
І прошептав:
«Аплодуй,
Дурепо стара,
А то розстріляють!»

Обоє сміються. Велике Вухо слухає. Троє Ромео
вкочують на візку Джульєтту. Мати з батьком порива-
ються кинутись до неї —
аж ні: прив'язані міцно. Джульєтта поривається встати — аж ні:
не може. Побита. Знівечена тортурами. Троє Ромео, чем-
но вклонившись, виходять.

Д ж у л ь е т т а

Мамо, скажи мені,
Як казала в дитинстві:
Золота моя ластівко!

Х у а н а

Золота моя ластівко!

Д ж у л ь е т т а

Тату, скажи мені,
Як казав у дитинстві:
Золотий мій клубочок!

Х у а н

Золотий мій клубочок!

Хуан і Хуана плачуть. Вуха слухає.

Д ж у л ь е т т а

Мене вчили, що біль
Складається з трьох компонентів:
Власне відчутний біль.
Спогад про біль минулий.
Страх перед болем майбутнім.
Зараз — все болить мені втроє.

Х у а н

Доню, вони хочуть зламати нас.

Д ж у л ь е т т а

Тату, а я вже зламана.
Мені так було гірко, коли я зламалась,
І я запитала друзів:
— Чи всі дають свідчення,
Чи я виявилась слабкою?
Друзі мені сказали:
— У кожного є своя межа!
Боже мій, тату мій з мамою,
Чого в мене така тоненька межа?!

Х у а н а

Доню моя, вони хочуть зламати нас.

Джульєтта

Мамо, та я вже зламана.
Мене відразу ж
Відвели в кімнату з нарами,
Роздягтися веліли.
Ремінці так прип'яли туго —
Руки враз заніміли.
Я попросила — ослабте ремені.
Не відповіли!
З першої секунди
Все помінялось.
Біль був жахливий.
Муки були нестерпні.
Один перед одним старався.
Не давали зібратись з думками.
Питання ставили
Дуже швидко і злісно.
Та ще перед цим
Чимсь напоїли... не знаю.
Не пам'ятаю,
Коли я саме
Вирішила правду казати.
У мене склалося враження,
Що друзів моїх не вб'ють.
Неправда моя їх не рятувала.
Вірніше, я не могла
Більше брехати:
Удари струмом повторялись
З такою частотою,
З такою силою,
З такою віртуозністю,
Що я втратила здатність думати.
Так вони зламали мене.
Я відповіді дала
На всі їхні запитання.

Хуана

Господи. Доню моя. Золота моя ластівко!

Джульєтта

Мамо, я відповіді дала на всі їхні запитання. Це був дуже довгий і болючий процес, тому що я намагалась давати якомога менше свідчень, я надіялась хоч якось вберегти тих, кого зумію.

Мамо, біда була в тому, що істина здавалась їм менш правдоподібною, менш імовірною, ніж брехня. Вони не вірили, що це я вставила у вірш слова **Фрей і Піночет**, що поміняла дату, вони не вірили, що я не була у лікарні, вони не вірили, що сама я передала у Ліму... Вони шукали організацію...

Мамо, їхній сумнів був останньою краплею; здавалось, мені вже ніколи не вирватись з моря палючого болю. Вони ставали жорстокішими. Кожен раз, перед тим як пропустити через моє тіло струм, вони затикали мені рота і повторяли:

— Коли вирішиш говорити, піднімеш палець!

Джульєтта машинально і конвульсійно підносить кілька разів великий палець угору.

Я не могла поворухнутись, не могла кричати; і тільки цей рух пальцем знизу вгору обіцяв полегшу, та вони наче не помічали його — мене тоді душив відчай, якого я ще не знала, мамо!

Джульєтта знову конвульсійно підносить кілька разів великий палець угору. У дверях Нижньої палуби з'являється Капітан і три Ромео.

Мати Джульєтти

(не витримує доччиної сповіді і починає кричати)

Не хочу! Не треба! Я проклинаю усе —
І політику, і поезію, і Пабло Неруду, і все!

Хуан

(намагається зірватись з крісла, але годі. Він теж кричить несамовито)

Хуано, перестань! Джульєтто, перестань!
Це теж запрограмовані тортури! Годі вам!
Вони хочуть нас зламати.

Капітан і троє Ромео задоволено перезираються між собою.

Капітан

(звертається з напучуванням батьківським і все-розуміючим)

Якби поети не сіяли насіння
На всіх дорогах, у всіх серцях,
Якби це насіння бунту не сходило —
Ми були б безробітні!

Якби вони вас не під'юджували,
Не шмагали своєю іронією,
Якби вони вас не будили зі сну —
Ми були б безробітні!

Винні поети. Сіють вони ножі.
Вчать, що грати правічні не вічні.
Вчать, що свобода вмивається кров'ю,
А то ми були б безробітні!

Ми мусим насіння винищувати,
Що посіяв поет у людині,—

Зневагу, презирство, плювки... і гроші.
Ось що маємо ми за роботу!

Вони вчотирьох підкочують візок з Джульеттою поближче до вогню, аби зігрілася у лихоманці. Вони поправляють плед на Хуані. Вони поблажливо грозять Хуанові. Вони виходять разом з Великим Вухом. Капітан продовжує наспівувати романс Федеріко Гарсія Лорки «Невірна дружина».

...Десь у глухому завулку
Торкнувся я персів заснулих,
І випорсли перса назустріч,
Як зацвіту гроно пахуче.
І спідня сорочка крохмалена
Мені нашуміла вуха,
Як шум шурхотливого шовку,
Десятком ножів роздертого...

ВЕРХНЯ ПАЛУБА

Х о р

I

Звертання «компаньєро» — товариш —
Вже заборонено — годі!
Тому і кричать у натовпі:

II

«Компаньєро Пабло Неруда — презенте!»—
«Товариш Пабло Неруда з нами!»
Солдати дивляться автоматами.

III

Слова написані на матерії.
Тут же написані, щойно написані —
«Товариш Пабло Неруда — презенте!»
(виймає гасло і передає товаришу).

IV

Хтось кидає з вікна червону гвоздику.
(Виймає червону гвоздику — передає далі).
Піднімають гвоздику — далі передають.
Солдати дивляться автоматами.

V

Чийсь голос, самотній, тремтячий,
Вигукує тяжко: «Пабло Неруда...»
Натовп продовжує: «Тут...»
Голос тоді додає: «Нині...»
Народ повторює: «...І во віки віків».

Всі разом скандують — в руках гвоздики червоні і гасло червоне:

- Пабло Неруда...
- Тут...
- Нині...
- І во віки віків!..
- Десятки вийшли з будинку.
- Сотні ішли вулицями.
- На цвинтар прийшли тисячі!

III частина
ЗОРЯ І СМЕРТЬ,
або
ПАБЛО НЕРУДА — ПОСОЛ,
НОБЕЛІВСЬКА ПРЕМІЯ
І «ПОБИТТЯ ГОРОБЦІВ»

Входить Джульєтта. Поет підіймається і йде їй назустріч. Хор під час цього інтерв'ю виносить одні портрети з посольства, а інші вносить. Серед нових, які хор вносить до посольства,— портрети президента Альєнде і засновника Комуністичної партії Чілі Луїса Еміля Рекабаррена.

Поет

Я радий вас вітати. Це перше інтерв'ю, яке я даю в ранзі посла. Я щасливий зустрітися з вами ще й тому, що ваші тато і мама були тими людьми, які так важко по громадянській війні дістались до Чілі і стали чілійцями. Я радий вітати вас, бо Рівареси були тими, хто займався моєю втечею з Чілі од президента Відели — я був тоді злочинцем. Ви мали тоді от-от народитись чи вже були народилися? Це було так давно, коли горіли мої книжки. Я вже старий як світ, як бачите, але давати перше інтерв'ю такій красуні, як ви,— щастя для будь-якого дипломата.

Джульєтта

Дорогий дон Пабло, звертаюсь до вас, як узвичаєно в нашій родині. В нас немає нікого, до кого б ставились з таким пієтетом, як до Пабло Неруди! Я пишу про вас книгу, але сьогодні якраз не про це. «Пренса Латіна» — агентство, яке я представляю, ці-

кавить нова ситуація в чилійському посольстві в Парижі. Я щойно зайшла сюди — а тут якраз зміна декорацій. Чи зв'язано це з новою лінією посольства? Чи дипломатія є спецією занадто консервативною, щоб її змінювали так блискавично?

Поет

Попередній посол казав позавішувати стіни фотографіями всіх своїх попередників, не бракує тут і його власного знімка. Можете собі уявити, яка то величезна колекція людей, які нічого не значили! Я наказав зняти ці безрадні портрети і замість них повісити гравюри справжніх героїв, які дали нашому краєві прапор, державність і незалежність, а крім того — три сучасних знімки, як бачите, прогресивного президента республіки Герда, який впустив тисячі іспанців до Чілі...

Дж у л ь е т т а.

...і моїх батьків в тому числі...

Поет

...засновника Комуністичної партії Чілі Луїса Еміля Рекабаррена і, звичайно, Сальвадора Альєнде. Така декорація стін мені більше відповідає.

Хор демонстративно голосно стукотить рамами, б'є молотками, вішає портрети донизу головами, потім, наче похопившись, поправляє, робить усе так, як роблять присилувані люди, люди з обов'язку.

Поет

Не знаю, що думають собі секретарі посольства,— всі вони мають рацію. Адже реакційні партії тримали в руках адміністрацію краю протягом сотні літ. Навіть в швейцарії не проб'єшся, коли ти не монар-

хіст і не консерватор. Християнські демократи, які виступали під гаслом «революція в свободі», нічим не відрізнялися від заскорузлих реакціонерів. Врешті все стало тотожним. Всі відділи, цілий архіпелаг громадських установ — все це заповнено чиновниками, інспекторами і асесорами правих.

Д ж у л ь є т т а

Наче б у Чілі ніколи не затріумфував Альєнде і єдність народу, наче б сьогоднішні міністри не були соціалістами і комуністами.

П о е т

Саме так, саме так. Ось у такому дивовижному кублі мені доводиться починати щось нове і в своєму житті, і в житті чілійського посольства в Парижі.

Д ж у л ь є т т а

Мене цікавлять ваші почуття.
Чим різняться почуття посла від
почуттів поета?
Чи вважаєте ви, що доля мала
причетність до того, щоб зробити вас
чілійським послом у Парижі?

П о е т

Коли взявся за керівництво посольством, кинув виклик власній лінії — можете так і записати. Може, найбільше імпонувало мені, що обіймаю нову посаду там, де стільки років мусив мовчазно переносити приниження, особливо тоді, коли організовував еміграцію іспанських республіканців до нашого краю. Ваш батько і ваша мати — свідки тому. Кожен з попередніх послів у Парижі прикладав руку до переслідувань мене, кожен намагався мене очорнити й принизити. А тепер ось перед вами переслідуваний

сидить в кріслі того, хто переслідував, їсть за його столом, спить в його ліжку і одчиняє вікна, щоб впустити свіже повітря і оживити сперту атмосферу посольства.

Дж у л ь е т т а

Чи вдається впустити свіже повітря?

П о е т

Власне, впустити свіже повітря — то справа не з найлегших. В тих салонах стояла така спертість, що, коли ми з Матільдою ввійшли до нашої спальні і вляглися до пресвятих ліжок, на яких вмирало стільки поколінь послів, то ми ледве не задихнулися. Така спальня посла могла б служити схроном для лицаря і його коня — там стільки простору і для спання джентльмена, і для випасання його гнідого. Надзвичайно висока, потворно оздоблена. Меблі вистелені плюшем кольору гнилого листя — не стільки імпозантність багатства, що не збулося, скільки занепад доброго смаку. Дивани, напевно, добрі шістдесят років тому прийняли колір сідниць, які щодня їх присиджували, і набралися затхлого запаху розмов, довірливих і мертвих.

Дж у л ь е т т а

Чи виспались ви першої посольської ночі?

Які снились вам сни — це були сни дипломата найвищого рангу чи сни поета?

П о е т

Знервований персонал, який нас очікував, думав про все; не подумав тільки про те, як ogrіти ту колосальну спальню. Тої першої дипломатичної ночі паризької разом з Матільдою ми дрижали від холоду. Отоплювальна система була уже пенсійного

віку — фільтри забилися. Тепле повітря в тій доісторичній системі було з запахом вугілля. Ми вже не скаржилися на холод, але так почало битися серце, така млість з'явилась — навідався чад. Треба було одчиняти вікна, треба було впускати мороз. Мороз Парижа!

Дж у л ь е т т а

Може, в такий спосіб духи давніх послів, попередників ваших, мстили так кар'єристові, що зайняв їхнє місце без бюрократичних заслуг, без родової печатки?

П о е т

Маємо бажання з Матільдою знайти собі якийсь будиночок, де можна було б відпочити, будиночок з листям, птахами, водою і повітрям. Що не день, тим нав'язливіша ця думка. Як ув'язнені тужать за волею, так ми тужимо за свіжим повітрям поза посольством. Я так скучив за своїми собаками, за Ісла-Негра, за своїм будинком-кораблем...

Входить х о р і з кону Верхньої палуби читає стримано, лагідно, майже інтимно «Оду псові».

I

Пес мене все запитує,
а я йому не відповідаю.

II

Собака стрибає, гасає по полю,
безмовно мене випитуючи,
і очі його —
два вологих запитання,
дві іскри, що відповіді вимагають.

III

А я йому не відповідаю,
не відповідаю йому лиш тому,
що не знаю я і не вмю.

IV

В розчинене поле йдемо ми,
пес і людина.

I

Листочки вилискують,
як німби;
хтось їх обцілував —
одного за другим.

II

Пнуться до сонця
апельсинові дерева,
щоб стати
маленькими планетаріями,
з плодами
круглими і зеленавими.

III

Ми йдемо, пес і людина,
обнюхуючи цей світ,
йдемо, конюшину ногами мнемо,
члїйським полем йдемо
під долонями світлими вересня.

IV

Пес на мить завмирає,
потім гасає за бджолами,
перестрибуючи через рівчак,
і дослухається ледве чутного
гавкоту,

задираючи біля каменя ногу,
і кінчик холодного його носа —
як дарунок,
як ніжна свіжість,
як знак цієї свіжості.

I

Собака мене запитує
двома своїми очима,
чому в цю пору день,
чому наступає ніч
і чому весна
у корзині своїй не приносить
нічого
для бродячих собак,
окрім непотрібних квітів —
все квіти та квіти.

II

Пес мене все запитує,
а я йому все не відповідаю.

III

Ми йдемо,
пес і людина, як друзі,
по зеленому ранку,
по тривожній, колислий самотності,
у якій існуєм
лиш ми —
це злиття собаки з росою
і поета з лісами.

IV

Ні пташок, що в гіллі затаїлись,
а ні в різнотрав'ї квітів —

лише трелі та запахи
існують для друзів,
для двох нерозлучних мисливців.

I

Світ, зволожений
випарами ночі,
зелений тунель,
і луки ці,
і оранжеві полиски вітру,
і коренів шурхотіння,
і життя оце, сплетене
з кроків, із подиху й росту.

II

Старовинна дружба,
щастя
бути собакою і людиною

Всі разом

Однією істотою
на шести ногах
і з одним хвостом,
росою звоженим.

Хор як ввійшов, так і виходить.

Дж у л ь е т т а

Що я чую — чи не нотки незадоволення таким ви-
соким становищем? Чи це звичайне бурчання мит-
ця, якому суєта світу на заваді?

П о е т

Становище посла є для мене чимсь новим і неви-
гідним. Але разом з тим воно є певним викликом.
В Чілі відбулась революція, і то революція чілій-

ської моделі — сильно аналізована і сильно дискусювана. Вороги всередині і зовні гострять зуби, щоб її розшарпати. Сто сімдесят років в моєму краю мінялись один за одним уряди, але не уряди мінялись, а етикетки. Уряди поступали завжди однаково. Всюди були злидні. Діти без шкіл і без черевиків. В'язниці і палиці для мого нещасного народу. Зараз можемо зітхнути з полегкістю, можемо співати. Це в моїй новій ситуації мені подобається.

Джульєтта

Які ви мали ускладнення, коли затверджувалась ваша кандидатура очолювати посольство в Парижі? Адже одного рішення президента Альєнде було недосить?

Поет

В Чілі дипломатичне призначення мого рангу мусить отримати ратифікацію сенату. Чілійські праві завжди хвалили мене як поета, ці люди навіть виголошували промови на мою честь, але, ясна річ, з більшим задоволенням виголосили б їх на моєму похороні.

ВЕРХНЯ ПАЛУБА

Хор, трохи збоку — Джульєтта.

НОБЕЛІВСЬКА ПРЕМІЯ І «ПОБИТТЯ ГОРОБЦІВ»

Білий хор
(радісно)

I

Вранці 21 листопада 1971 року
Зали посольства заповнили журналісти,

II

Оператори телевізії шведської,
Німецької, французької,
латиноамериканської.

III

Всюди видзвонювали телефони.
Тривала атмосфера істерії.

I

Чому мовчить головний винуватець?
Чому не виходить Пабло Неруда?

II

Чи прийшла телеграма від короля?
Чи тут «каділлак» посла Швеції?

III

Протестуємо проти впертого мовчання!
Вимагаємо виходу пана посла!

Поет

Певної хвили радію Парижа перервало свої
передачі і повідомило останню новину, що
Нобелівську премію 1971 року дістав «поет
чілійський» Пабло Неруда. Аж тоді я ви-
йшов і став серед галасливого збіговиська
працівників преси. Арагон виглядав так, на-
чеб ця новина його зробила щасливішим,
ніж мене. Я щойно був на операції, змуче-
ний, ледве тримався на ногах, рухався з
трудом...

Чорний хор

(пошепки)

I

Чи це правда, що він приречений?
Казав мені по секрету один професор...

II

Це все — звичайна подагра. Ось правда!
А всі інші натяки на рак — нісенітниця.

III

Гори телеграм з усіх кінців світу.
Вітання безмежні. Трава телеграм росте!

I

Пише один чоловік з Голландії,

II

Людина чорної раси,

III

Додає фото, вирізане з газети.

Д ж у л ь е т т а

(стає в хор і починає читати листа)

«Я представляю антиколоніальний рух з Джорджтауна з Гвіани Британської. Я написав прохання дістати вхідний квиток на церемонію вручення Вам Нобелівської нагороди в Стокгольмі. З шведського посольства мене інформували, що до зали будуть впускати лише у фраківому гарнітурі згідно етикету, якого при таких okazіях педантично дотримуються. Я не маю грошей на фрак і ніколи не пристав би носити фрак напрокат, що для вільного аме-

риканця зовсім не до помислу. В зв'язку з тим повідомляю пана Неруду, що ту невелику суму, яку мені вдасться збити, я витрачу на мандрівку до Стокгольма, щоб там влаштувати прес-конференцію і в ній зганьбити недвозначно імперіалістичний і антинародний характер церемонії, яка супроводжує ушанування найбільш антиімперіалістичного і народного з поетів світу».

Поет

Поїхали ми з Матільдою до Стокгольма. Вірні друзі поїхали з нами. Була з нами і донька наших друзів Хуана, і Хуани прекрасна Джульєтта — чарівна і дотепна. Перед великою церемонією треба було одбути генеральну репетицію. Сміх мене огорнув, коли я дивився на поважних людей, які вибігли вранці з готелю, щоб прийняти участь у репетиції у порожньому залі без короля, без королеви. Все запитував себе, перепитував, з якого капризу телевізія шведська фільмувала ту театральну пробу у виконанні найгірших акторів на світі...

Білий хор

I

Вручення нагород в день Святої Люції!

II

Ясноволосі скандінавські панни

III

З вінками на головах, зі свічами в руках

I

Вдерлися вранці в помешкання.

II

Принесли снідання — каву з булочкою,

III

Дарунок — прекрасний пейзаж морський.

I

Принесли на таці лист (лист?)

II

Затятого антиколоніаліста з Джорджтауна.

Д ж у л ь е т т а

(стає до хору і читає листа)

«Я прибув до Стокгольма. Не вдалося мені, правда, організувати прес-конференцію, але як активний революціонер я собі поставив діяти. Не можу собі уявити, щоб Пабло Неруда, поет знедолених і гноблених, приймав Нобелівську нагороду у фраку. З цього приводу купив зелені ножиці, за допомогою яких зітну йому на очах поважного зібрання поли фрака і всілякі інші поли. Але вважаю своїм обов'язком попередити його про це. Коли він побачить у глибині зали людину темної раси, яка встає, тримаючи в руках великі зелені ножиці, то нехай він приготується до того, що його очікує».

Джувльетта віддає лист Поєтові.

П о е т

Подав я цей дивний лист молодому дипломатові, шефові шведського протоколу. Я попередив його, що в Парижі дістав першого листа од божевільного, та всерйоз не годиться це брати. Та швед молодий був іншого помислу.

Чорний хор

I

Поліція Стокгольма — на ноги!

II

Перевірити всіх темної раси!

III

Перевірити всіх з зеленими ножицями!

Джульєтта

Та це ж я, Джульєтта, я, що сиджу з вами за одним столом, долонею б'ю в чоло, волаю. Це ж я написала цього листа, дорогий дон Пабло, щоб розвіяти нобелівську нудьгу. Що зараз робити, коли королівська поліція нишпорить всюди і скрізь!

Поет

Посадять, Джульєтто, тебе до в'язниці. Через твій дотеп неоковирний, гідний дикунки з-над Карібського моря, одбудеш кару, призначену для мешканця Джорджтауна.

Чорний хор

I

Всі готелі Стокгольма перевірили.

II

Всі зелені ножиці відібрали.

III

Обережність — понад усе! Обережність!

Поет

Коли збирались ми на вшанування, і пізніше, коли залишили бал по церемонії, зауважили, Матільда і я, що поруч, як сторожа побічна, крокують з нами четверо чи п'ятеро молодих ясноволосих силачів, готових до всіляких несподіванок.

Церемонія була спокійна і дисциплінована. Плескали, коли треба було. Кажуть (чи теж сказали Матільді, щоб зробити їй приємність), що король коло мене стояв довше і тиснув мою руку сильніше. В кожному разі жоден король досі не подавав мені руки — ані на довго, ані на коротко.

Смішна схожість: та дефілада достойних лауреатів дуже нагадувала роздавання нагород учням наприкінці шкільного року в малому провінційному містечку Темуко...

Знову входить х о р. Троє, четверо чи шестеро в китайських робах, «маоцзедунівках», декламують «Побиття горобців» не без іронії та сарказму.

I

Я був в Китаї,
І якраз тоді,
Як вирішив Мао Цзедун
Розправитись рішуче з горобцями.

II

І ось та сама незрівнянна
Дисципліна,
З якою Мур Великий будували,
Зімкнула лави всекитайства
І рушила в похід на горобців.

III

Хлопчиська, генерали і астрономи,
Дівчиська, генеральші і астрономші,
Пілоти, трунарі, і кухарі
Китайських страв, і барди всекитайські,
І порцеляни винахідники та іграшок,
Селяни — майстри в сфері рису,
Посли — спеціалісти по усмішках —
Всі як один,
На горобця всі рушили.

IV

Смерть нагла божу пташку покарала:
Дотла понищена вона була.
Нарешті сам верховний горобець
Був ліквідований
Самим Мао Цзедуном.

V

Опісля з тою ж незрівнянною
Такою ж дисципліною
Китайці діловито запихали
По мертвому горобчику в кишеню.

VI

Тож уявіть собі лише:
Вісімсот мільйонів
Китайців.
Вісімсот мільйонів
Кишень.
Вісімсот мільйонів
Пухнастих грудочок маленьких.

I

І з бойовими гімнами китайці
Дисципліновано у гори рушили

І всі там акуратно поховали
Всіх горобців, старанно страчених.

II

Шістнадцять літ на похорон пішло.
Хто в персональнім мікромавзолеї,
Хто в особистім склепі,
Хто десь під пам'ятником, хто
В старанно викопаній ямі братства,

III

Та головне —
Усі без винятку
Сконали всі китайські горобці.

IV

Одначе потім дивовижжя скоїлось,
Коли пішли китайці-трунарі.
То
Заспівали горобці в могилах —
І покотився горобиний грім
По всій землі Китаю, як відлуння
Всесвітнього оглушливого грому.

V

Перебудила смертних всіх труба
І навіть мертвих розбудила. І прокинулись
Всі покоління пракитайців згаслих.
Згадавши стародавній звичай свій,
Вони взялися за старі мотики.

VI

Та я нікого і не звинувачую. Та одчепіться.
Я просто всім пояснюю, чому
Щодень за днем росте число китайців
І з кожним днем все менше горобців.

ЧОРНИЙ КАРНАВАЛ

Самотній Поет сидить у кріслі. Навколо нього стоять величезні клітки з пташками. Навколо Поета десять круглих столиків. На кожному столику рукопис окремої книжки. Поет пише хапливо, намагаючись встигнути. Вривається вихор — і несе папери єдиним поривом. Поет накриває руками все, що вдається затримати. В супроводі арауканських музичних інструментів — культруна, цади, трутрука, лолкіня, торілька та інших ударних та духових — на палубу влітає святковий карнавал.

Різні маски — веселі і сумні, яскраві і дотепні.
Капітан — Маска Смерть з косою в руці нахилиється над Поетом.

Маска Смерть

Ти гадаєш, десять книжок писати
відразу —
це тікати від мене на десяти літаках,
а я прийшла танцюючи...

Поет

Моє життя зіткане
з людських життів багатьох —
бо таке вже життя поета,
тому я тебе не лякаюся.

Маска Смерть

Ти казав, у Чілі взагалі все добре,
люди добрі, ти казав.
Їм жорстокість не характерна.
Природа добра, ти казав.
Навіть чілійська пума —
різновид чілійського лева, ти казав,
ніколи не кидається на людину.

Поет

Так. Народ мій добрий.
Нелюди злі. Я кажу.

Маска Смерть

Ти казав, у Чілі немає
отруйних змій — ти казав.
Немає нічого отруйного — ти казав.
Ніхто не вжалить.
Ха-ха-ха!

У карнавалі дами у найвишуканіших паризьких строях, але зі сковорідками і каструлями в руках. Звуки арауканської музики змінюються калатанням каструль, сковоріток і вигуками: «Хліба!», «Масла!»

Три Ромео, теж у масках — Маска Кабан, Маска Кажан, Маска Гієна, — несуть гасло із загрозливим словом «Джакарта», вриваються в танці і скандують:

Маска Кабан

Хай живуть тхори,
спірити, павуки, глисти,
монархісти, контрабандисти,
юродиві і терористи —
злочинці всіх мастей!

Маска Кажан

Хай живе філософія —
туманна і безхребетна!
Хай живе вічний собака,
який гавкає, та не кусає!
Геть Пабло Неруду!

Маска Гієна

Хай живуть вічно
похитливі астрологи,
порнографія і цинізм!
Хай живуть раки,

що віртуозно і наполегливо
рачкують назад!
Геть Луїса Корвалана!

Над усіма масками верховодить Маска Смерть.

Маска Смерть

Хай живуть всі,
крім комуністів!

Маска Кабан

Хай живуть вічно
пояси цноти і дзоти розпусти!
Геть Сальвадора Альєнде!

Маска Кажан

І консерватори засмерділі,
які не миються і не миють
свої ідеологічні ноги
уже півтисячі літ!

Маска Гієна

Хай живуть воші і віскі
в злиденних селищах!
Геть Пабло Неруду!

Маска Кабан

Хай живуть безплатні
спільні могили!
Геть Луїса Корвалана!

Над усіма масками верховодить Маска Смерть.

Маска Смерть

Хай живе все,
окрім комунізму!

Маска Кабан

Хай газети усі виходять!

М а с к а К а ж а н

Хай друкують всілякий непотріб!

М а с к а Г і є н а

Розбирайте на вибір маски
останнього карнавалу!
Все годиться! Усі — герої!

М а с к а С м е р т ь

Не пускайте лише комуністів!
Пильно дивіться! За всім надзирайте!
Двері щільніше! Вікна забийте!
Займемося суб'єктивним,
людською сутністю,
сутністю сутності!
Займемося свободою без кордонів!

В с і м а с к и

(разом скандують)

Хай живе все,
окрім комунізму!

Вони у вихорі танцю валять столи, топчуть папери і щезають.
З іншого боку палуби влітає Джульєтта в червоному. Вона зби-
рає папери, тисне їх до грудей, в розпачі простягає руки до
Поета — та її пориває чорний вихор: маски знову влітають, ви-
хор танцю стає нестримніший і нищівний.

НИЖНЯ ПАЛУБА

З трапеції, схожої на опору високої напруги, з оглушливим
видзвоном падає дзвін.
Виходить х о р і читає «Оду обірваному дзвону».

|

Обвалилась дзвіниця,
дзвін обірвався
в той день,

якому нічим пишатися;
в той день, який прийшов як четвер,
і пішов як четвер,
з оцим дзвоном обірваним,
з оцим похоронним дзвоном.

II

Чому він упав саме в цей день?
Чому не вчора, чому не завтра,
чому не ніколи,
а нині?
Чому він раптово зірвався,
цей дзвін,
цільний, надійний,
роками гартований?

III

Що сталось з металом і з деревом?
Що трапилось на землі і на небі?
Хто мороком крокував
крізь день
і крізь воду
лише для того, аби зітхнути,
а ми його не побачили?

I

Що примусило звестись обурене море
і звалити своєю силою
глибоку луну,
що дзвін наповняла по вінця,
тіло його порожнисте?

Чому підкорилась
зоря?
Хто перервав її владу?

II

Ось лежить сподіяне зло —
бідний дзвін:
рот його круглий,
неначе зіп'явся у простір —
його безодні ніхто не годен торкнутись,
бо ж руки всі грішні.
Він був повітрям,
дзвін,
а руки людські — з нігтями,
під нігтями важкий порох,
порох вчорашнього дня.

III

Ось і спить дзвін —
ніхто добудитись не може
і не може дістатись ніхто
до голосу його серця.
Він його розкривав
в чистоті похоронного дзвону
дзвоном-передзвоном
в повітрі прозорім,
в ударі повторнім.

I

Таким цей дзвін був.
Співав, доки живий був,
а тепер його голос став порохом.

Людина — це дзвін:
переможно співає у небі,
а потім в землі замовкає.

Хор відступає в тінь. На кін виходить Поет. Він зібрався в далеку дорогу. Плащ на руці. Знайомий чорний берет за-
тиснуто у десниці.

Корабель здригається від ударів океану.

Прапор підноситься найвище.

Розправляються готові до вітру ростри.

Кудись важко втягується якір.

Корабель готовий пливати.

П а б л о

Ну що ж,
я закінчую, друже.
Я віддаю тобі те, що змогла
донести до тебе моя поезія.
Все це я залишаю тобі.
Твоєму дню.
Твоєму вечору.
Твоїй ночі.
Залишаю тобі на завтра.
Не знаю, чи примусили тебе
замислитись мої вірші, ця поезія,
яка блукала зі мною по землі
серед дощинок і плодів, серед борні
і надій. Я залишаю тобі ці вірші.
Вони для тебе.
Я прощаюсь.
До завтра.
ДО ЗАВЖДИ,
Подруго, Друже, Товаришу.

Х о р

I

Хунта заблоковує цвинтар.
Парашутисти і кулеметники.
Роти карабінерів біля воріт.

II

Кожна могила дивиться каскою.
Пам'ятник несе багнет за плечем.
Страх автоматом дивиться.

III

Поліція підтягує машини.
В автомати гвоздики вставляються.
Кулі тоді заплющують очі.

IV

І знову тоді хором античним:

Всі разом

- Пабло Неруда...
- Тут...
- Нині...
- І во віки віків!

V

(заспіває)

«Чуєш, сурми заграли —
Час розплати настав.
В «Інтернаціоналі»
Здобудем людських прав!»

VI

Не хочу, щоб Вітчизну ділили
Сьома скривавленими ножами!

Всі разом

«Вставайте, гнані і голодні,
Робітники усіх країн,
Як у вулкановій безодні,
В серцях у нас клекоче гнів!»

ЕПІЛОГ

Цвинтар в Сантьяго. Склеп, де перебував прах поета, стає поштовою скринькою. Ось вдова в чорному опускає листа. Ось двоє молодих, сторожко озираючись, кладуть свою записку. Ось сліпий, важко постукуючи костуром по могильних плитах, підходить до склепу і теж залишає сповідь своєї душі. Ось іде дивна процесія — це в'язні, всі з зав'язаними очима. Вони йдуть поволі, кожен поклавши руку на плече товариша попереду. Кожен з них опускає по листу.

Процесія в'язнів виходить.

Чутно звук машини. Входить листоноша — він же Капітан секретної поліції. Він з типовим мішком листоноші — підставляє мішок під склеп, мішок наповнюється аж по зав'язку людськими стражданнями і зітханнями. Задоволений Капітан з іронічною усмішкою на устах виходить. Чутно звук машини, яка від'їздить.

Та зі склепу виходить хор — один за одним, хлопці та дівчата: вони — вірші Пабло Неруди, вони — листи до поета, якого нема, вони — найсокровенніші думки і клятви, вірші і зізнання самого народу.

Х о р

- Де може захватись сліпий,
Якого бджоли наздоганяють?
- Чому географію смерті
Викладає професор?
- Що сталося з ластівками,
Які запізнилися в школу?
- Невиплакані сльози
Сплять в невеликих озерах?
Чи впадають в печаль
Невидиму рікою?
- Звідки прийшла непогода
З чорними торбами сліз?
- За що мене блохи кусають
І сержанти від літератури?

— Як апельсини ділять
Поміж собою сонце?
— Чому сміється кавун,
Коли його убивають?
— Можу я запитати свою книжку —
Чи я її написав?
— Де проросли очі
Товариша Елюара?
— Віктор Гюго був із трьох кольорів?
А я — весь з охрових стрічок?
— Чи не правильно — заборонити
Поцілунки планет?
— Осінь — легальна
Чи підпільна пора року?
— Яка призначена каторга
Гітлеру в пеклі?
Чи бузувіра годують
Попелом дітей спалених?
Чи пашу йому набивають
Золотими зубами жертв?
Чи запрошують його спати
На колючі дроти?
— Чи метелик читає книжку
Своїх мерехтливих крил?
— Чи є дивніше заняття,
ніж зватися Пабло Нерудою?

З хору виходить Вдова в чорному.

Вдова в чорному

Господи, де ж моя доня?
Вранці пішла вона з дому
І сонце забрала в долонях.

Їй лише двадцять літ.
Вона гарна така і добра.
Де знайти мені її слід?

Кого я в журі не журила,
З ким я тільки не говорила,
Не знайти її — де там!

А сльози такі солоні.
Господи, ти не бачив доні?
Звати її Джульєтта.

Господи, не будь таким муром.
Господи, не дивись так похмуро,
Не плюй у лице. Двері твої на замку!

Прости вже мою біду.
Не гнівися на мене, господоньку,—
Я завтра знову прийду...

Входять Капітан і Критик. В руках у Капітана череп.

Капітан

О бідний Йорик!
О бідний Пабло!
Аж тепер
Я тримаю твою голову
У своїх руках!
А який був!
Як ходив!
Як тримався!

(Дає потримати череп критикові).

К р и т и к.

(не наслідуюється відмовитись. Міцно тримає череп,
як гранату з висмикнутою чекою),

Ви переконані, що це його...

К а п і т а н

Хіба ми можемо бути
В чомусь переконані?
Принаймні цей череп
Не проламаний прикладом,
Не прострелений кулею —
Значить...

К р и т и к

(боязко кладе череп на траву)

А зі склепом таки неподобство.
Наше терпіння, наш гуманізм —
вони користуються ним.

К а п і т а н

(східно до критика)

А я вас ошукав!
(Знову бере череп у руки.)
Знаєте, чий це череп?

К р и т и к

Ви ж казали самі:
О бідний Йорик!
О бідний Пабло!

К а п і т а н

Це череп нашого генерала.
Уявляєте, він зараз приймає посла
З однієї дуже великої і дуже жовтої
держави,

А череп його тут.

Череп його я топчу ногою,
Бо так мені заманулось —
Череп, череп, череп!
Череп рятівника нашої нації!
От! (Втоптує череп в зелену траву.)

К р и т и к

Капітане, заспокойтесь, ви нездорові!
Надто ви нині нервовий.
Сарказм — не завжди відпруження.

К а п і т а н

З вами відпружишся...
Він, проклятий, мене переслідує!

К р и т и к

(злякано)

Генерал?

К а п і т а н

Який генерал? Як ви смієте!
Пабло Неруда мене переслідує.
Куди не поткнуся — стежить за мною.
Озираюся вчора ввечері — йде.
Сьогодні прокинівся — визирає,
Проклятий, лисиною просвічує.
Моїй Розалії написав
Листа анонімного віршами,
Що я імпотент.
А виходить — у вас мокрі сліди!
Ви слідите мокро, професоре! Ха-ха!

К р и т и к

(обережно)

Занадто ви дратівливий!

Капітан

А ви ходите — у вас мокрі сліди!
Ха-ха-ха!

(Виходить.)

Входять літературознавці — Ромео I, Ромео II. Вони
стривожені і знервовані.

Ромео I

Уявляєш, викликав взвод карабінерів!
Он там — вже йдуть...

Ромео II

Він таки його переслідує.
Але щоб аж отак...
Я зізнаюсь, тобі,
Я генералу доповів.

Ромео I

(полегшено)

І я... доповів.
Мусимо ж ми якось реагувати.
Та зараз мовчимо.
Хай робить все, що хоче.

Входить взвод карабінерів — це той же переодягнутий хор. Карабінери тримають автомати. Вбігає Капітан.

Командир взводу карабінерів
(доповідає)

Пане капітан, взвод карабінерів
прибув на місце операції.

Капітан

Чудово, лейтенанте, чудово.
Зараз ВІН має з'явитися.

Щодня рівно о дванадцятій!
Я зробив це відкриття, панове.
Готуйтеся! (Розстібає кобуру.)

Лейтенант

(здивовано)

Нічого не бачу! Звідки?
Взвод, приготуйсь!

Взвод виставляє автомати наперед.

Капітан

Він має бути звідти.
З Ісла-Негра! О дванадцятій!
Він точний, неначе Кант!

Лейтенант

(не розуміючи)

А який він?
І звідки його чекати?

Капітан

(наставляючи револьвер у небо)

Він дуже великий і дуже тяжкий.
Він має бути звідти... з неба.

Лейтенант

(здивовано)

Автомати... у небо!

Капітан

Летить! Летить!
Я бачу вже — летить!
Корабель у небі! Летить!

Лейтенант
(остовпіло)

Хто летить?
Я нічого не бачу.

Капітан
Приготуватись!

(І починає розряджати револьвер у небеса.)

Стріляй! По кораблю!
Вогонь!

Лейтенант махає рукою. Взвод стріляє. Величезний гуркіт, грім, рев, свист. З неба на взвод солдатів падає якийсь віник, якась перебита картина, якесь штурвальне колесо. Щось із того, що було в будинку-кораблі Пабло Неруди. Величезний вихор здіймається на сцені. Він несе величезну колекцію різнокольорових метеликів, які висіли на стінах в Ісла-Негра. Потім вихор раптово закінчується. Солдати ловлять мертвих метеликів.

Капітан
Корабель! Корабель! Де моя Маска Смерть?
Не збили корабля! Тільки поранили!
Розстріляю геть усіх! Де моя маска?!

Капітан кидається на солдатів, які здивовано ловлять метеликів. Ромео I і Ромео II скручують руки Капітанові.

Капітан.
Геть від мене! Геть! Де моя Маска Смерть?
Він втік від мене знов.
Він переслідує мене, цей корабель!

Капітана виводять. Карабінери ловлять метеликів і дивляться з жахом і подивом на небо. Гуркіт віддаляється.

КІНЕЦЬ.

ЗМІСТ

- 7** Свято Жовтня у Сан-Франціско
- 10** Ракета дивиться на Київ
- 13** Євшан-зілля
- 15** Джон Стейнбек у музеї Тараса Шевченка
- 19** Дмитрові Павличку
- 22** Берест Катерини Білокур
- 26** Золота магія зерна
- 29** Молитва, вишептана в ностальгії
- 31** Білий кінь «визволителів»
- 36** Божевільний автомобіль
- 38** Вільний велосипед
- 40** Двоє ввечері пішки
- 41** Нью-Йорк у стилі кубізму
- 43** Бити чи не бити — ось питання
- 44** Небезпечний інструмент — бандура
- 46** Стогне пшениця
- 47** Монолог сивого орнітолога Ернеста Натанієла з Йеллоустонського національного парку
- 48** Монолог Мерлін Монро
- 51** Монолог незахищеного студента Джеймса Брука перед першим і останнім польотом з хмарочоса
- 52** Початок Уїтмена
- 55** Що таке трава?
- 57** Сутра соняшника
- 60** Стенлі Кюнітцу
- 62** Війна проти дерев
- 64** Лялька Джекі
- 66** Агресія помідорів
- 67** Назад до природи
- 68** Втікач з острова Ітуруп
- 70** Реклама джинсів
- 72** В'єтнамський Ікар
- 74** Як твориться куля
- 76** Життя — тенісний корт на цвинтарі
- 78** Вічний блюз
- 79** Далекому недругові
- 80** Останній читач — на тему Пабло Неруди
- 81** Заповідь ацтеків — прокляте і священне ремесло

- 82** Пісенька страйкуючих сміттярів
- 84** Індіанка Ліліан
- 86** Далеко-далеко біля старовинної пісні
- 87** Ідилія в Плейні
- 89** Щемлива джазова мелодія
- 90** Розмова астронавта Ніла Армстронга
з Іваном Миколайчуком в посольстві
СРСР в Югославії в Белграді
- 92** Солом'яний вогонь
- 94** Замороженій вишні, спійманій губами
в коктейлі в час трансатлантичного перельоту
- 95** Зоря і смерть Пабло Неруди. Драматична поема

Драч І. Ф.

**Американський зошит : Вірші. Переклади.
Д72 Драматична поема.— К.: Молодь, 1980.— 208 с.**

До нової книги лауреата Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка ввійшли твори, в яких художньо зафіксовані враження від зарубіжних поїздок автора 1966, 1977 та 1978 років. Зустрічі на зоокеанському континенті, американська поезія та філософія — в основі мистецьких роздумів відомого майстра.

До збірки включено також нову драматичну поему «Зоря і смерть Пабло Неруди».

Д 70403—117
М228(04)—80 **52.80.** **4702590200**

У2

Иван Федорович Драч

АМЕРИКАНСКАЯ ТЕТРАДЬ

Стихи

Переводы

Драматическая поэма

Киев. «Молодь»

(На украинском языке)

Художнє оформлення

М. Д. ШЕВЧЕНКА

Редактор

В. Д. ГЕРАСИМ'ЮК

Художній редактор

В. І. ПОЙДА

Технічний редактор

С. Г. ОВСІЄНКО

Коректори

Т. М. ПОЛИВОДА,

О. В. ЯМЧУК

Інформ. бланк № 925

Здано на виробництво 14.07.80. Підписано до друку 15.10.80.
БФ 30439. Формат 70×100¹/₃₂. Папір друк. №1. Гарнітура журнально-рублена. Друк високий. Умовн. друк. арк. 8,39. Обл.-вид. арк. 7,16. Тираж 16000. Зам. № 0—1797. Ціна 85 к.

Ордена «Знак Пошани» видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь», 252004, Київ-4, Пушкінська, 28.

Київська фабрика друкованої реклами РВО «Поліграфкнига» Держкомвидаву УРСР, 252067, Київ-67, Виборзька, 84.

